

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту

Завідувач кафедри к.е.н., доцент

_____ Давиденко І. В.

« _ » _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності J2 «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг»

за освітньою програмою «Готельно-ресторанна справа»

на тему: **«РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ШЛЯХОМ
АКТИВІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ»**

Виконавець:

студентка Факультету міжнародної економіки

Жуковська Ілона Олегівна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Науковий керівник:

Доктор економічних наук, доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Лебедєв Ігор Васильович _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Одеса 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ТА ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1. Сутність готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму...	7
1.2. Сучасні тенденції розвитку готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму	11
1.3. Взаємозв'язок готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму	16
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ТА ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ.....	22
2.1. Особливості готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму в Одеській області.....	22
2.2. Стимулювання готельно-ресторанної справи шляхом розвитку лікувально-оздоровчого туризму	28
2.3. Проблеми взаємодії готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму	34
Висновки до розділу 2.....	43
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ТА ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ	45
3.1. Напрямки розвитку взаємодії готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму	45
3.2. Інноваційні підходи до удосконалення взаємодії готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму	58
Висновки до розділу 3	62
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає у тому, що готельно-ресторанна діяльність і лікувально-оздоровчий туризм є одними з найважливіших складових соціальної сфери. Вони забезпечують комфортне розміщення, харчування, лікувально-оздоровчі та додаткові послуги для туристів, ділових мандрівників і населення. В умовах розвитку лікувально-оздоровчого туризму значення підприємств готельно-ресторанного господарства постійно зростає, адже якість проживання та організації харчування безпосередньо впливає на ефективність оздоровлення та загальне враження від подорожі. Особливо актуальним це питання є для України, яка має значний природно-рекреаційний потенціал, мінеральні води, лікувальні грязі, морське узбережжя та сприятливі кліматичні умови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму

Готельно-ресторанне і санаторно-курортне господарство є одними з найважливіших складових сфери послуг і виконують низку важливих економічних та соціальних функцій. Як частина національної економіки, це розгалужена система готельно-ресторанних, лікувально-оздоровчих, рекреаційних і туристичних закладів, підприємств інфраструктури, котрі використовують ресурси з метою задоволення різноманітних потреб населення – лікувально-оздоровчих, рекреаційних, пізнавальних, культурних та інших.

В умовах існуючих проблем з системою охорони здоров'я, а також впливом несприятливих екологічних факторів, малорухливим способом життя, психічними переживаннями все більше людей віддають перевагу туристичним подорожам, які спрямовані на відпочинок і оздоровлення, поліпшення фізичного та психоемоційного стану. Лікувально-оздоровчий туризм сприяє релаксації, всебічному оновленню організму, так як людині надається можливість тимчасово покинути місце постійного проживання і трудової діяльності, змінити повсякденну звичну обстановку.

Питання розвитку готельно-ресторанної справи розглядалися у працях Архіпова В. В. [1], Мальської М. П. і Пандяк І. Г. [2], П'ятницької Г. Т. [3], Любіцевої О. О. [4], Бейдик О. О. [5]. Питання взаємодії готельно-ресторанної та туристичної діяльності висвітлено Лебедевим І. В. [6]. Питання розвитку лікувально-оздоровчого туризму розглядалися у працях Гаврилюк О. В. [7], Кравців В. С. [8], Влащенко Н. М. [9], Гуменюк В. В. [10], наукових статтях Кремень Р. В. і Каражия Е. М. [11], Розмарина А. Л. і Колонтай С. М. [12], Антонюк В. П. [13], Каленюк І. С. і Котенко Т. М. [14]. У цих публікаціях викладені теоретичні та практичні засади функціонування закладів готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму, методи державного регулювання, шляхи підвищення їх конкурентоспроможності.

Це питання особливо актуально для Одеської області, яка є одним з найважливіших курортних регіонів України, оскільки володіє унікальними природними ресурсами, сприятливим кліматом, Чорноморським узбережжям, лікувальними грязями, мінеральними водами та іншим. Однак, незважаючи на значний потенціал, вона стикається з низкою викликів, таких, як зношеність матеріальної бази, недостатнє фінансування, нерівномірний попит на туристичні послуги та інше. Тому дослідження стану та перспектив розвитку готельно-ресторанної справи у взаємозв'язку з лікувально-оздоровчим туризмом в Одеській області є вельми актуальною задачею.

Мета дослідження – узагальнити сучасні наукові підходи і дослідити поточний стан взаємодії готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму в Одеської області та розробити практичні рекомендації.

Для досягнення цієї мети було визначено та вирішено такі **завдання**:

1. Висвітлити теоретичні основи готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму.
2. Розглянути сучасні світові тенденції розвитку готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму.

3. Охарактеризувати механізм взаємодії готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму.
4. Проаналізувати стан готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму в Одеської області.
5. Виявити проблеми готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму.
7. Розробити рекомендації щодо удосконалення механізму взаємодії готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму

Об'єктом дослідження є готельно-ресторанна діяльність і сфера лікувально-оздоровчого туризму Одеської області.

Предметом дослідження є економічні, соціальні та організаційні аспекти взаємодії готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму в Одеській області.

Методи дослідження – сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, а саме:

1. Системний підхід – для оцінки взаємозв'язку між економічними, природними та соціальними факторами, що впливають на готельно-ресторанну діяльність і лікувально-оздоровчий туризм.
2. Аналіз і синтез, індукція і дедукція – для розгляду теоретичних основ та сучасних наукових підходів до управління.
3. Статистичний метод – для обробки даних щодо динаміки відвідувань, доходів і структури попиту готельно-ресторанних і лікувально-оздоровчих закладів.
4. Методи економічного аналізу.
5. Порівняння.
6. Комп'ютерні програми Microsoft Office.

Інформаційна база дослідження: нормативно-правові акти України, статистичні матеріали, наукова література, періодичні видання, матеріали Одеської обласної військової адміністрації, наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (72 найменування). Загальний обсяг роботи становить 75 сторінки, з яких основний зміст займає 68 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ТА ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму

Готельно-ресторанна справа являє собою комплекс господарської діяльності, спрямованої на надання послуг із тимчасового розміщення, харчування та обслуговування споживачів. Вона є складовою сфери послуг та поєднує економічні, соціальні та культурні функції. Особливістю галузі є висока залежність від якості обслуговування, професійної підготовки персоналу та впровадження сучасних інформаційних технологій.

Основними суб'єктами готельно-ресторанної справи є:

- готелі;
- мотелі;
- апарт-готелі;
- санаторії;
- пансіонати;
- ресторани;
- кафе;
- бари;
- заклади швидкого харчування.

Головною особливістю готельно-ресторанної справи є орієнтація на задоволення потреб клієнта та забезпечення високого рівня сервісу. Готельно-ресторанна діяльність виконує низку важливих функцій:

- забезпечує туристів місцем проживання;
- організовує раціональне харчування;
- створює комфортні умови для відпочинку;
- забезпечує проведення ділових заходів;

- сприяє розвитку культурного та гастрономічного туризму;
- створює робочі місця та забезпечує надходження до бюджетів різних рівнів.

Лікувально-оздоровчий туризм – це вид туристичної діяльності, спрямований на відновлення фізичного та психічного здоров'я людини, профілактику захворювань і покращення якості життя шляхом використання природних лікувальних ресурсів та сучасних медико-реабілітаційних технологій. Це також важлива частина санаторно-курортної сфери суспільства, що включає сукупність природних і антропогенних ресурсів, закладів та видів діяльності, спрямованих на оздоровлення і профілактику захворювань, відновлення здоров'я населення. Як область економіки – це спеціалізована галузь, що поєднує процеси виробництва певних благ (послуг і робіт) з рекреації, оздоровлення та туризму з використанням природних і антропогенних лікувальних ресурсів. Як область життя суспільства вона поєднує медицину та відпочинок, створюючи умови для відновлення здоров'я шляхом використання сприятливого впливу на організм людини природних і антропогенних факторів, що сприятиме зміцненню фізичних і психічних сил з використанням природних лікувальних факторів (мінеральні води, лікувальні грязі, клімат, морська вода тощо).

Лікувально-оздоровчий туризм є складовою рекреаційно-курортної сфери, що включає сукупність установ, організацій та видів діяльності. Вона характеризується комплексністю, багатогранністю послуг, здійснює мультиплікативний ефект на різні сфери економіки країни або окремої області, поєднує різні взаємопов'язані між собою види діяльності, сприяє суспільному виробництву, створює робочі місця, сприяє розвитку місцевої інфраструктури.

До основних видів лікувально-оздоровчого туризму належать:

- санаторно-курортний;
- SPA-туризм;
- wellness-туризм;
- реабілітаційний;
- кліматолікування;

– бальнеологічний туризм.

Основними суб'єктами лікувально-оздоровчого туризму є:

1. Курортні заклади: санаторії, пансіонати з лікуванням, бальнеогрязелікарні, курортні поліклініки та оздоровчі табори.
2. Природні ресурси: мінеральні води, лікувальні грязі, особливий мікроклімат, морська вода, солі та термальні джерела.
3. Інфраструктура: засоби розміщення, спеціалізовані лікувальні кабінети, басейни, зали лікувальної фізкультури, дієтичні їдальні.
4. Персонал: лікарі різних спеціальностей, фізіотерапевти, дієтологи та масажисти.

Лікувально-оздоровчий туризм є також одним із найважливіших напрямів туристичної діяльності, що поєднує відпочинок із профілактикою та відновленням здоров'я. Він охоплює широкий спектр послуг, спрямованих на покращення фізичного, психоемоційного стану та загального самопочуття туристів. Згідно з визначенням Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), лікувально-оздоровчий туризм – це форма туризму, орієнтована на зміцнення здоров'я та профілактику захворювань через використання природних ресурсів, кліматичних умов, медичних процедур та спеціальних лікувально-оздоровчих програм [15].

В українському законодавстві термін «лікувально-оздоровчий туризм» окремо не закріплений і визначений як окремий вид туризму [10]. Відповідно до інших нормативно-правових актів України, до категорії «лікувально-оздоровчий туризм» відносять подорожі з метою покращення фізичного та психологічного стану за допомогою різних процедур та методик, включаючи природні та технологічні оздоровчі фактори. Лікувально-оздоровчий туризм має кілька ключових характеристик, що відрізняють його від інших видів туризму:

- цільова спрямованість – покращення фізичного та психічного здоров'я;
- використання природних ресурсів – мінеральних вод, лікувальних грязей, кліматотерапії;

- поєднання релаксації з активним відпочинком – прогулянками, походами, фізкультурою, СПА-процедурами;
- медична складова – консультації спеціалістів, застосування медичних і фізіотерапевтичних методів;
- психоемоційне розвантаження – релаксаційні процедури, аромотерапія, медитації;
- індивідуальний підхід – розробка персоналізованих програм відпочинку та відновлення.

Основні види лікувально-оздоровчого туризму такі:

- лікувально-оздоровчий: відновлювальне (реабілітаційне) лікування, медична реабілітація та оздоровлення, профілактика захворювань;
- санаторно-курортний: бальнеологія, кліматотерапія, аеротерапія, геліотерапія, таласотерапія, мікротерапія;
- wellness-туризм – спрямований на поліпшення загального самопочуття через фізичні вправи, дієти, масажі, СПА-процедури;
- рекреаційно-оздоровчий туризм – відпочинок, спрямований на зняття стресу, емоційного напруження (йога-тури, медитаційні процедури);
- фітнес-туризм – подорожі, що поєднують активний відпочинок з фізичними вправами;
- ландшафтно-кліматична рекреація тощо.

За методами оздоровлення розрізняють:

- бальнеологічні – використання мінеральних вод для лікування та профілактики захворювань;
- грязьові – застосування лікувальних грязей у санаторно-курортному лікуванні;
- кліматотерапевтичні – відпочинок у місцевостях з унікальними кліматичними умовами (морські узбережжя, лісові зони, гори і т.п.);
- СПА-процедури – лікувально-оздоровчі програми, що включають гідротерапію, масажі, аромотерапію.

За географічною ознакою розрізняють:

- внутрішній – подорожі в межах країни;
- міжнародний – виїзд за кордон до відомих лікувальних курортів (Карлові Вари, Баден-Баден, Мертве море в Ізраїлі).

За категоріями пацієнтів розрізняють дитячий, сімейний, молодіжний, для людей літнього віку – зі спеціальними умовами і програмами.

За формами організації та рівнем комфорту розрізняють:

- елітний лікувально-оздоровчий туризм – відвідування курортів преміум-класу із високим рівнем обслуговування;
- економічний лікувально-оздоровчий туризм – бюджетні санаторії, пансіонати, профілакторії;
- альтернативний лікувально-оздоровчий туризм – екологічні тури, ретрити, екологічні ферми з природним харчуванням та натуральними методами оздоровлення.

1.2. Сучасні тенденції розвитку готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму

Попри сучасні виклики, готельно-ресторанна сфера України має значний потенціал розвитку. Перспективними напрямками є:

- цифровізація систем бронювання та обслуговування;
- впровадження екологічних стандартів;
- розвиток медичного та реабілітаційного туризму;
- створення інклюзивної туристичної інфраструктури;
- підготовка висококваліфікованих кадрів;
- розвиток державно-приватного партнерства;
- залучення інвестицій у модернізацію закладів розміщення та харчування.

Лікувально-оздоровчий туризм є однією з найбільш динамічно зростаючих галузей туристичної індустрії. Його розвиток обумовлений глобальними

соціально-економічними змінами, зростаючим попитом на здоровий спосіб життя, що посилює увагу до профілактики захворювань і відновлення здоров'я.

Ключові світові тенденції, які формують розвиток лікувально-оздоровчого туризму, полягають у такому:

- вплив новітніх технологій;
- інтеграція медицини, рекреації та туризму;
- персоналізація послуг;
- зростання популярності лікувально-оздоровчого туризму;
- зростання попиту на альтернативні методи оздоровлення.

Особливого значення набуває розвиток післявоєнної реабілітації та оздоровлення населення, що відкриває нові можливості для інтеграції готельно-ресторанної сфери з медичними та санаторно-курортними послугами.

Лікувально-оздоровчий туризм – це перспективна галузь туристичної індустрії, яка забезпечує комплексне відновлення фізичного та психологічного стану людини завдяки використанню природних і антропогенних факторів. Лікувально-оздоровчий туризм, як частина санаторно-курортної сфери, повною мірою відчуває вплив основних чинників цієї сфери – природно-кліматичні умови, а також антропогенні рекреаційні ресурси. Першочергове значення мають природні ресурси: зручне географічне розташування, сприятливий клімат, наявність морського узбережжя, річок, озер, лиманів з упорядкованими пляжами, лікувальних грязей і мінеральних вод, природних заповідників та заказників. Особливу привабливість додають морська вода і повітря, лікувальні солі та термальні джерела, мікроклімат, флора і фауна.

Вирішальне значення має наявність санаторно-курортних закладів і місць розміщення – санаторіїв, пансіонатів з лікуванням, СПА-готелів, бальнеогрязелікарень, курортних поліклінік зі спеціалізованими лікувальними кабінетами, басейнів, спортивних споруджень, залів лікувальної фізкультури, дієтичних їдалень. Певне значення має кваліфікація медичного персоналу – лікарів різних спеціальностей, фізіотерапевтів, дієтологів, масажистів на інших.

Важливе значення має наявність розвиненої загальної та спеціальної інфраструктури: аеропортів, залізниць, якісних автомобільних доріг, розвиненої телекомунікаційної мережі тощо. Додаткову привабливість надає наявність культурно-історичних пам'яток, закладів культури та розваг.

Для стійкого розвитку готельно-ресторанної та рекреаційно-туристичної діяльності певне значення має платоспроможний попит населення на їх послуги, який залежить від рівня добробуту, що визначається рівнем доходів населення а також, цінова політика на лікувально-оздоровчі послуги, що забезпечує конкурентоспроможність лікувально-оздоровчих закладів.

На кількість потенційних споживачів готельно-ресторанних та лікувально-оздоровчих послуг значною мірою впливає демографічна ситуація, а саме збільшення кількості людей літнього віку 50+. За даними Державної служби статистики України, частка населення віком 50+ у 2010 році становила близько 32 % загального населення, то у 2024 році – перевищила 37 % [16]. Люди літнього віку віддають перевагу лікувально-оздоровчому відпочинку. Відповідно до даних Міністерства охорони здоров'я України, понад 60 % пацієнтів санаторно-курортних закладів – особи старше 50 років. Це пояснюється тим, що з віком зростає потреба у профілактичному лікуванні та реабілітації. Згідно з даними туристичних підприємств, особи віком 50+ частіше обирають тривалі лікувально-оздоровчі тури та готові витратити більше коштів на якісні медичні послуги, ніж молодь. В останні роки в Україні спостерігається активний розвиток wellness-центрів і СПА-готелів з програмами оздоровлення, що орієнтовані саме на старшу аудиторію. Мають певне значення і зміни у стилі життя – сучасні тренди здорового способу життя підвищують популярність лікувально-оздоровчого туризму.

Істотне значення для розвитку готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму має стан транспортного сполучення. Обмежена транспортна доступність може стримувати потік туристів, знижувати конкурентоспроможність курортів та економічний ефект від інвестицій. Для покращення ситуації необхідно

розробити комплексні заходи, спрямовані на модернізацію транспортної інфраструктури, зокрема:

- покращення стану доріг та збільшення їх пропускної здатності;
- розвиток громадського транспорту та створення зручних маршрутів до курортних зон;
- інтеграція різних видів транспорту для забезпечення безперервного сполучення.

Вирішення цих питань сприятиме підвищенню привабливості курортів Одеської області та ефективності інвестицій у туристичну галузь.

На сферу лікувально-оздоровчого туризму здійснюють суттєвий вплив технологічні чинники, основні аспекти яких включають:

- медичні інновації (новітні методи фізіотерапії, лазерної терапії, кріотерапії);
- цифрові технології (онлайн-бронювання, телемедицина, віртуальні тури по санаторіях);
- біотехнології (спеціальні програми на основі ДНК-аналізу).

Застосування цих технологій робить санаторно-курортне лікування ефективнішим і привабливішим для туристів.

Стан навколишнього середовища відіграє важливу роль у розвитку лікувально-оздоровчого туризму, а саме:

- чистота повітря та води;
- збереження природних ресурсів – лікувальних грязей, мінеральних вод;
- природоохоронні програми.

Великий вплив на розвиток лікувально-оздоровчого туризму має державна підтримка. Основні цілі, пріоритетні напрями та способи державної політики в галузі туризму, викладені в Закон України «Про туризм», а саме:

- визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони;
- спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму;

- визначення основ безпеки туризму;
- нормативне регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян);
- ліцензування в галузі туризму, стандартизації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу;
- встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу;
- організація та здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму;
- визначення пріоритетних напрямів і координація наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму;
- участь в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму [17].

Основними цілями державного регулювання в галузі туризму є:

- забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав;
- безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань, прав та законних інтересів власників або користувачів земельних ділянок, будівель та споруд;
- збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій;
- створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності.

Пріоритетними напрямами державної політики в галузі туризму є:

- удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;

- забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць;
- розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму;
- розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;
- створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;
- забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб [17, ст. 6].

Згідно з законом Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», надання медичних послуг підлягає ліцензуванню, а для wellness-центрів та закладів, які займаються профілактикою та оздоровленням, також можуть бути вимоги щодо сертифікації їх діяльності [18].

Проблеми транспортної доступності також мають велике значення. Незважаючи на активний розвиток курортів, транспортна інфраструктура не завжди відповідає потребам зростаючого потоку туристів.

1.3. Механізм взаємодії готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму

Готельно-ресторанна діяльність і лікувально-оздоровчий туризм взаємопов'язані та взаємно стимулюють розвиток один одного. Основні напрями такого взаємозв'язку наявність розвиненої готельної інфраструктури, що забезпечує комфортне проживання і є необхідною умовою успішного функціонування санаторіїв, реабілітаційних центрів і SPA-готелів. Раціональне

лікувальне харчування також є важливою складовою оздоровлення. Заклади ресторанного господарства забезпечують дієтичне меню та спеціальні програми харчування відповідно до медичних рекомендацій. Посадження проживання, харчування, лікувальних процедур, екскурсій та дозвілля дозволяє створювати комплексні конкурентоспроможні туристичні продукти.

Розширення мережі готелів, ресторанів і санаторно-курортних закладів стимулює розвиток транспорту, торгівлі, культури та сфери послуг, сприяє притоку туристів і збільшує зайнятість населення та інвестиційну привабливість локацій. Конкуренція на ринку готельно-ресторанних та туристичних послуг спонукає підприємства впроваджувати міжнародні стандарти обслуговування, цифрові технології та принципи сталого розвитку.

Лікувально-оздоровчий туризм є однією з найбільш динамічно зростаючих галузей туристичної індустрії. Його розвиток обумовлений глобальними соціально-економічними змінами, зростаючим попитом на здоровий спосіб життя, що посилює увагу до профілактики захворювань і відновлення здоров'я.

Ключові світові тенденції, які формують розвиток лікувально-оздоровчого туризму, полягають у такому:

- вплив новітніх технологій;
- інтеграція медицини та туризму;
- персоналізація послуг;
- зростання популярності wellness-туризму;
- розвиток digital-detox-туризму;
- зростання попиту на альтернативні методи оздоровлення.

Спостерігається зростання популярності лікувально-оздоровчого туризму. Згідно зі звітом Global Wellness Institute, лікувально-оздоровчий туризм зростає швидше, ніж традиційний. У 2024 році його глобальний ринок оцінювався в 814,6 млрд. доларів США, а до 2027 року очікується, що він перевищить 1,3 трлн. доларів [19].

Популярні напрями лікувально-оздоровчого туризму включають:

- SPA-туризм (відпочинок у SPA-готелях із комплексами саун, масажами, гідротерапією);
- фітнес-туризм (йога-ретрити, спортивні кемпи, програми схуднення);
- ментальний wellness (тури для медитації, психологічного розвантаження);
- харчовий wellness (детокс-програми, органічне харчування, аюрведичні дієти).

Популярними світовими локаціями лікувально-оздоровчого туризму є:

- Європа (Швейцарія, Німеччина, Італія – санаторно-курортне лікування, SPA-комплекси);
- Азія (Таїланд, Індія, Індонезія – йога-ретрити, аюрведа);
- США та Канада (лікувальні курорти, детокс-тури).

Розвиток медичних технологій змінив підходи до організації та надання лікувально-оздоровчих послуг, а саме:

- телеметрична медицина – попередні консультації з лікарями перед бронюванням лікувальних програм;
- мобільні додатки для оздоровлення – аналіз стану організму, рекомендації щодо відпочинку;
- віртуальна реальність та доповнена реальність – можливість переглядати курорти перед поїздкою;
- використання біотехнологій – проведення генетичних тестів для персоналізації програм оздоровлення.

Прикладом інноваційного підходу є клініка SHA Wellness (Іспанія), де використовують ДНК-аналіз для розробки індивідуальних програм оздоровлення.

Згідно з дослідженням UNWTO, 60 % туристів хочуть поєднувати лікування та відпочинок [15]. Його основні напрямки такі:

- бальнеологічне лікування (грязелікування, мінеральні води – Карлові Вари, Баден-Баден, Боровець);
- антистресові програми (психотерапія, нейрофітнес – Швейцарія, Австрія);
- кліматотерапія (морський та гірський клімат – Шрі-Ланка, Норвегія).

У Німеччині та Швейцарії діють клініки, де пацієнти проходять реабілітацію після операцій у СПА-готелях класу люкс. Сучасні туристи надають також перевагу курортам, які дотримуються принципів сталого розвитку:

- використання у готелях екологічно чистих матеріалів;
- природні продукти та органічне харчування;
- скорочення викидів вуглекислого газу – електротранспорт, еко-готелі.

Прикладом є курорт Six Senses (Мальдіви), який працює на відновлюваних джерелах енергії та пропонує повністю природне харчування.

Використання штучного інтелекту також сприяє персоналізації лікувально-оздоровчих послуг. SPA-центри і Big Data - готелі створюють індивідуальні оздоровчі програми, такі як:

- персоналізовані плани харчування;
- індивідуальні заняття спортом;
- спеціалізовані діагностичні програми перед поїздкою.

Наприклад, курорт Chiva-Som (Таїланд) створює унікальні детокс-програми для кожного гостя. Поряд з тим туристи все більше шукають можливість відключитися від соціальних мереж і смартфонів, тому надають перевагу готелям без Wi-Fi та телебачення; медитаційним програмам; відпочинку в горах та джунглях. Прикладом є Shou Sugi Ban House (США), де гостям видають кнопкові телефони без Інтернету.

Сучасний лікувально-оздоровчий туризм активно використовує традиційні та альтернативні методи лікування, такі як:

- аюрведа та східна медицина (Індія, Шрі-Ланка);
- традиційні китайські практики (голковколювання, цигун);
- шаманські ритуали та психологічні ретрити (Перу, Мексика).

Ці методи користуються попитом серед туристів, які прагнуть не лише фізичного, а й духовного оздоровлення. Найбільш поширені центри оздоровчих курортів у Європі – Швейцарія, Німеччина, Чехія (бальнеологічні курорти); Південно-Східної Азії – Таїланд, Балі, Індія (йога, аюрведа); Америці – США,

Канада, Мексика (натуропатія, anti-age програми); Близькому Східі – Ізраїль, Йорданія (термальні джерела, таласотерапія).

За прогнозами, в найближчі 5 років швидке зростання ринку лікувально-оздоровчого туризму очікується в Латинській Америці та Азії.

Висновки до розділу 1

Готельно-ресторанна діяльність є однією з найважливіших галузей, тісно пов'язаних з туристичною сферою. Вона забезпечує комфортне розміщення, харчування та додаткові послуги для туристів, ділових мандрівників і населення. В умовах розвитку лікувально-оздоровчого туризму значення підприємств готельно-ресторанного господарства постійно зростає, адже якість проживання та організації харчування безпосередньо впливає на ефективність оздоровлення та загальне враження від подорожі.

Лікувально-оздоровчий туризм є важливим напрямом туристичної діяльності, що сприяє фізичному та психічному благополуччю людей. Його розвиток визначається сукупністю природних, економічних, демографічних, політичних та технологічних чинників. Важливу роль відіграють екологічні та інфраструктурні умови, оскільки від них залежить комфортність та ефективність лікувально-оздоровчих програм. Класифікація лікувально-оздоровчого туризму дозволяє виділити різні підходи до організації турів відповідно до потреб різних категорій туристів завдяки унікальним природним ресурсам та кліматичним умовам.

Вирішальне значення має наявність комфортних засобів розміщення, закладів харчування і санаторно-курортних установ – санаторіїв, пансіонатів з лікуванням, бальнеогрязелікарень, курортних поліклінік зі спеціалізованими лікувальними кабінетами, басейнів, спортивних споруджень, залів лікувальної фізкультури, дієтичних їдалень та їх пристосованості для роботи не тільки у

літній (високий), але й осінньо-зимовий (низький) сезон. Певне значення має кваліфікація персоналу.

На розвиток готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму певний вплив здійснюють також:

- платоспроможний попит населення на рекреаційно-курортні та туристичні послуги, який залежить від рівня добробуту, що визначається рівнем доходів;
- демографічний – співвідношення різних вікових груп населення;
- стан навколишнього середовища – чистота повітря та води, наявність природних ресурсів (лікувальних грязей, мінеральних вод);
- державна політика щодо туризму і програми підтримки;
- модернізація санаторно-курортної бази;
- впровадження сучасних лікувально-оздоровчих технологій;
- стан транспортного сполучення і логистики тощо.

Сучасні тенденції спільного розвитку готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму обумовлені глобальними соціально-економічними змінами, зростаючим попитом на здоровий спосіб життя і комфорт.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ВЗАЄМОДІЇ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ТА ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

2.1. Особливості готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму в Одеській області

Одеська область розташована на півдні України на узбережжі Чорного моря, що забезпечує м'який, помірно теплий клімат. Це перетворило її у найпопулярніший курортний регіон. Головним елементом рекреаційного потенціалу області є узбережжя Чорного моря, яке забезпечує сприятливі умови для відпочинку, лікування та реабілітації.

Одеська область також традиційно входить до числа лідерів за розвитком готельно-ресторанної справи. Загальна кількість ресторанів, кафе, барів, їдалень, кав'ярень та інших закладів харчування в Одеській області становить близько 4–6 тис., найбільша їх концентрація у м. Одесі, Чорноморські, Південний, Затока, Сергіївці та інших курортних територіях. Протягом 2025 року в регіоні було зареєстровано 1 113 нових фізичних осіб-підприємців у сфері кафе та ресторанів, що свідчить про активний розвиток галузі [20]. Також налічується приблизно 1670 різноманітних засобів розміщення – готелів, міні-готелів, апартаментів, баз відпочинку та інших, що є одним із найвищих показників в Україні [21] (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кількість закладів готельно-ресторанної діяльності

Вид закладів	Орієнтовна кількість
Готелі, готельно-рекреаційні комплекси, бази відпочинку	близько 1 670
Ресторани, кафе, бари, кав'ярні та інші заклади харчування	4 000–6 000
Загальна сфера готельно-ресторанного господарства	5 500 – 7 500

Джерело: складено автором за даними [20, 21]

Одеська область є одним із найважливіших регіонів лікувально-оздоровчого туризму в Україні завдяки своєму унікальному географічному розташуванню та унікальним природним ресурсам, а саме:

- понад 300 км Чорноморського узбережжя, яке забезпечує можливості для таласотерапії;
- родовища лікувальних грязей та мінеральних вод;
- м'який клімат із тривалим курортним сезоном;
- висока іонізація повітря, насиченість його морськими аерозолями;
- різноманітні природні ландшафти, що сприяють активному відпочинку та рекреації.

Поєднання цих факторів створює оптимальні умови для розвитку санаторно-курортного лікування, рекреаційного та «зеленого» туризму. Кліматичні умови – помірно-континентальний клімат із вираженим морським впливом – забезпечують сприятливе середовище для проведення лікувально-оздоровчих процедур. Середня річна температура повітря становить близько $+10...+12^{\circ}\text{C}$, що є сприятливим для цілорічного функціонування санаторно-курортних закладів. М'який клімат допомагає зміцнювати імунітет, зменшує стрес та підвищує загальну працездатність організму. Тепле літо – у липні середньодобова температура дорівнює $+23...+25^{\circ}\text{C}$ – створює сприятливі умови для морських купань, сонячних ванн та кліматотерапії. Взимку середньодобова температура в січні становить $-1...-2^{\circ}\text{C}$, що дозволяє використовувати кліматичні фактори для зимового оздоровлення. Тривалий сонячний період – понад 2400 годин на рік – дозволяє активно використовувати сонячні ванни для підвищення рівня вітаміну D в організмі, сприяє використанню лікувально-оздоровчих практик, таких як сонячні ванни та активні програми, які включають фізичні вправи на відкритому повітрі, у тому числі лікувальні процедури за допомогою морської води та повітря. Висока іонізація повітря сприяє покращенню функціонування органів дихання та загального стану організму. Помірна

вологість повітря (65-75%) – забезпечує комфортне перебування туристів та ефективність лікувально-рекреаційних процедур.

Одещина володіє багатими природними ландшафтами, що включають степи, лісові масиви, а також пляжі та прибережні екосистеми. Ці ресурси активно використовуються для розвитку екологічного туризму та програм відновлення здоров'я через природні фактори, зокрема через прогулянки на свіжому повітрі, пішохідні тури, велоспорт та інші види активного відпочинку на природі. Завдяки поєднанню цих факторів активно розвиваються різні види лікувально-оздоровчого туризму.

Ключову роль у розвитку лікувально-оздоровчого туризму відіграє Чорноморське узбережжя. Його унікальні природні характеристики роблять область привабливою для туристів, які шукають релаксацію, профілактику і оздоровлення. Одеська область має понад 200 км пляжів, що робить його привабливим для відпочинку і оздоровлення. Морське повітря, багате йодом та іншими корисними елементами, є важливим фактором у відновленні здоров'я, покращенні роботи дихальної та нервової системи. Природний клімат і морське повітря допомагають лікувати хронічні захворювання органів дихання та підвищують загальну життєву енергію.

Чорне море є важливим природним ресурсом для оздоровлення завдяки хімічному складу води, яка містить важливі мінерали та мікроелементи:

- йод – необхідний для нормального функціонування щитоподібної залози;
- магній – допомагає знижувати рівень стресу, покращує роботу нервової системи;
- кальцій та калій – сприяють зміцненню кісток і нормалізації кров'яного тиску;
- натрій – бере участь у регуляції водно-сольового балансу організму.

Купання в морській воді покращує стан шкіри, підвищує тонус м'язів, зміцнює серцево-судинну систему, а також стимулює метаболічні процеси.

Іншими з найважливіших природних ресурсів, що формують основу лікувально-оздоровчого туризму в Одещині, є лікувальні грязі, рапа і мінеральні

води. Лікувальні грязі використовуються в санаторіях, пансіонатах і SPA-центрах. Розташовані в області кілька великих родовищ лікувальних грязей застосовуються для лікування різноманітних захворювань, у тому числі суглобових, нервових розладів, реабілітації після травм.

Найбільш відомим є Куяльницький лиман, розташований на окраїні міста Одеса. Це одне з найбільших грязелікувальних джерел України, багате на біологічно активні речовини, що мають протизапальну та регенеративну дію і використовується для лікування захворювань опорно-рухового апарату, гінекологічних і шкірних захворювань, пошкоджень суглобів і нервової системи травматичного походження, а також для загального оздоровлення організму. Грязі Куяльницького лиману (полоїди) мають високу концентрацію органічних речовин і мінералів, що робить їх особливо корисними для профілактики та лікування захворювань, зниження стресу і відновлення фізичної активності.

Хаджибейський лиман також містить високо мінералізовані грязі, які використовуються для лікування опорно-рухового апарату. Шаболатський лиман має грязі з високим вмістом йоду, що позитивно впливають на роботу щитовидної залози. Будацький лиман відомий своїми сульфідними грязями, які сприяють омолодженню шкіри.

Одещина відома також значним потенціалом у сфері бальнеологічного туризму, оскільки на її території знаходяться унікальні джерела мінеральних вод, що використовуються для лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної системи та захворювань нервової системи. Завдяки високому вмісту корисних мікроелементів, мінеральні води застосовуються в бальнеотерапії, питному лікуванні, грязелікуванні та СПА-процедурах. Мінеральні води, що є у трьох курортно-рекреаційних районах – Одеському (Одеса, Куяльник, Кароліно-Бугаз), Білгород-Дністровському (Білгород-Дністровський, Сергіївка, Лебедівка, Затока), Татарбунарському (озеро Сасик) застосовуються для питного лікування, ванн і компресів, лікування широкого

спектру захворювань шлунково-кишкового тракту, хвороб травної системи, шкіри та серцево-судинної системи.

Один із найвідоміших і найцінніших бальнеологічних ресурсів області – Куяльницьке джерело мінеральних вод. Це унікальне джерело, що розташоване біля Куяльницького лиману, неподалік від міста Одеси, відоме своїм особливим хімічним складом і має такі властивості:

- висока мінералізація (до 10 г/л);
- високий вміст натрію, сульфатів, хлоридів;
- наявність йоду та броду.

Використовується для лікування при таких показаннях:

- захворювання шлунково-кишкового тракту (гастрити, виразки, коліти);
- порушення обміну речовин (ожиріння, подагра, цукровий діабет);
- захворювання опорно-рухового апарату (артрити, остеохондроз);
- нервові розлади;
- захворювання шкіри тощо.

Мінеральні води Куяльнику відомі високим вмістом натрію, сульфатів та кальцію, що сприяє нормалізації водно-сольового балансу та покращенню травлення. При лікуванні використовуються такі методи:

- питне лікування – використовується для нормалізації травлення та обміну речовин;
- мінеральні ванни – покращують кровообіг, знімають м'язову напругу;
- інгаляції – позитивно впливають на органи дихання.

Куяльницьке джерело мінеральних вод використовується в санаторно-курортному лікуванні, а також вода продається в бутильованому вигляді для домашнього вживання.

Окрему групу мінеральних вод Одеської області становлять джерела в районі міста Білгород-Дністровський, які відомі такими лікувальними властивостями:

- наявність гідрокарбонатних речовин;
- підвищений вміст кальцію та магнію;
- середня мінералізація.

Використовується при таких лікувальних показаннях:

- захворювання нирок та сечовидільної системи (уролітіаз, пієлонефрит);
- серцево-судинні хвороби (гіпертонія, атеросклероз);
- порушення кислотно-лужного балансу організму.

Використовуються такі методи лікування:

- питне лікування – сприяє очищенню організму та покращенню роботи нирок;
- бальнеологічні процедури – застосовуються в санаторіях для відновлення серцево-судинної системи.

Завдяки цим джерелам, в Білгород-Дністровському районі розташовано кілька лікувально-оздоровчих комплексів і санаторіїв, які пропонують програми лікування з використанням мінеральних вод. Місто Сергіївка відоме своїми мінеральними водами, які вивозять на території санаторіїв та використовують для лікувальних процедур, таких як пиття води, інгаляції та ванни. Крім того, це джерело часто використовується в програмах реабілітації після хвороб серцево-судинної системи.

Таким чином, Одеська область має значний потенціал для розвитку бальнеологічного туризму завдяки унікальним мінеральним джерелам. Популяризація лікувальних вод серед туристів сприятиме залученню іноземних туристів для бальнеотерапії. Мінеральні води Одеської області є важливим фактором лікувально-оздоровчого туризму та мають значний вплив на привабливість області для внутрішніх і зовнішніх туристів.

2.2. Стимулювання готельно-ресторанної справи шляхом розвитку лікувально-оздоровчого туризму

Готельно-ресторанна діяльність та лікувально-оздоровчий туризм знаходяться у тісному взаємозв'язку, доповнюючи та підтримуючи один одного. Одеська область має декілька курортно-рекреаційних районів з розгалуженою мережею закладів готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму – санаторіїв, пансіонатів, профілакторіїв, реабілітаційних центрів, готелів та СПА-центрів з медичними послугами, які пропонують різноманітні послуги для оздоровлення та відпочинку. Це дозволяє поєднувати природні фактори з сучасними послугами і медичними процедурами, що створює сприятливі умови для відновлення здоров'я та покращення фізичного стану туристів.

Одеський область має 3 курортно-рекреаційні райони: Одеський (курорти Одеса, Куяльник, Кароліно-Бугаз), Білгород-Дністровський (курорти Білгород-Дністровський, Сергіївка, Лебедівка, Затока), Татарбунарський (озеро Сасик та інші). Завдяки сприятливим кліматичним умовам та унікальним природним ресурсам в Одеській області активно розвиваються різні напрями лікувально-оздоровчого туризму, кожен з яких має свої особливості та методи застосування. Основними серед них є кліматотерапія, геліотерапія, аеротерапія та таласотерапія, апаратна фізіотерапія, бальнеологічні процедури, грязьові процедури, бальнеокліматичні процедури, аеротерапія, геліотерапія тощо.

Апаратна фізіотерапія є важливою складовою комплексного лікувально-оздоровчого підходу. Використання сучасних технологій і природних фізичних факторів дозволяє досягти високої ефективності в лікуванні, відновленні та реабілітації пацієнтів.

Бальнеологічні процедури (від лат. *balneum* – «ванна») – використовуються мінеральні води для внутрішнього та зовнішнього застосування. Лікування на бальнеологічних курортах дає результати, які можна порівняти з впливом звичайних лікарських препаратів, але при цьому виключаються побічні ефекти,

неминучі при прийомі ліків, при цьому подовжується період ремісії, знижується ймовірність подальших загострень та їх інтенсивність.

Грязьові процедури – використовуються родовища лікувальних грязей (полоїдів) для лікування патології суглобів, нервової системи травматичного походження, а також при гінекологічних та деяких інших захворюваннях.

Бальнеогрязеві процедури – використовуються мінеральні води та лікувальні грязі.

Бальнеокліматичні процедури – використовуються мінеральні води і клімат.

Кліматотерапія – це комплекс методів оздоровлення, який базується на використанні природних кліматичних факторів, таких як температура, вологість повітря, сонячне випромінювання, атмосферний тиск та аероіони, що притаманні приморському та степовому клімату. Кожному з них властива унікальна комбінація клімато-погодних факторів (температура, атмосферний тиск, сонячне випромінювання тощо), які використовуються з лікувально-профілактичними цілями. Від поєднання цих факторів залежить профіль курорту. Найбільш поширений та популярний тип кліматичного курорту – приморський. Ці курорти становлять 60,3 % у структурі кліматичних курортів світу. Дедалі більше туристів відкривають собі можливості поєднувати відпочинок на морі з ефективним лікуванням. Морський клімат благотворно впливає на людей із захворюваннями крові, кісткової тканини, лімфатичних залоз. Кліматотерапія є одним із провідних напрямів лікувально-оздоровчого туризму в Одеській області, оскільки місцевий клімат має унікальні властивості, що сприяють зміцненню здоров'я та профілактиці різних захворювань. Поєднання морського повітря, сонячної енергії, вітру та високої вологості створює оптимальні умови для кліматотерапевтичного оздоровлення, у тому числі:

Аеротерапія – це методика лікування та профілактики захворювань за допомогою чистого морського повітря, насиченого киснем, озоном, йодом, бромом та іншими мінеральними елементами. Основні ефекти аеротерапії полягають у такому:

- покращує роботу органів дихання – морське повітря містить мікрочастинки морської солі, які позитивно впливають на слизову оболонку дихальних шляхів, очищають легені, зменшують запальні процеси;
- зміцнює імунітет – прогулянки біля моря сприяють підвищенню імунного захисту організму, що особливо важливо для дітей та людей похилого віку;
- покращує роботу серцево-судинної системи – морське повітря стимулює кровообіг, знижує ризик розвитку гіпертонії та серцевих хвороб;
- сприяє нормалізації обміну речовин – дихання морським повітрям стимулює процеси метаболізму, сприяючи виведенню токсинів.

В аеротерапії використовуються такі методи:

- прогулянки уздовж узбережжя – насичене йодом і озоном повітря позитивно впливає на організм;
- аеросолярії – спеціальні відкриті майданчики для прийому повітряних і сонячних ванн;
- сон на свіжому повітрі – ефективний метод для відновлення нервової системи.

Геліотерапія – це метод оздоровлення за допомогою сонячного випромінювання. Сонце сприяє виробленню вітаміну D, що покращує стан кісткової системи, зміцнює імунітет і підвищує загальну енергетику організму. В Одеської області тривалість сонячного сяйва становить понад 2400 годин на рік, що створює гарні умови для застосування геліотерапії. Методи геліотерапії:

- сонячні ванни на пляжі – найбільш популярний метод у курортних зонах Одеської області;
- лікування сонячними лампами – застосовується в медичних закладах для контрольованої терапії;
- поєднання геліотерапії та морських купань – дає комплексний ефект для оздоровлення організму.

Основні ефекти геліотерапії полягають у такому:

- стимулює вироблення вітаміну D – необхідного для міцних кісток, здорових зубів і профілактики остеопорозу;

- покращує кровообіг – ультрафіолетові промені позитивно впливають на судини, зменшуючи ризик серцево-судинних захворювань;
- підвищує настрій і знижує рівень стресу – сонячне світло стимулює вироблення серотоніну, що допомагає боротися з депресією;
- сприяє очищенню шкіри – сонячні ванни допомагають у лікуванні дерматологічних проблем, таких як псоріаз і акне;
- активізує кровообіг і покращує обмін речовин;
- має антибактеріальну та протизапальну дію, що сприяє швидкому загоєнню ран;
- стимулює роботу імунної системи, підвищуючи опірність організму до інфекцій.

Таласотерапія – це лікування морськими факторами, включаючи морську воду, пісок, водорості, морські грязі, морський клімат. Це один із найефективніших природних методів оздоровлення, який активно використовується в Одеській області в лікувально-оздоровчих комплексах Одеси, Куяльника, Сергіївки, а також у численних СПА-центрах. Основні методи таласотерапії полягають у такому:

- морські купання – насичують організм корисними мікроелементами. Морська вода – містить понад 80 мінералів і мікроелементів (йод, магній, кальцій), які благотворно впливають на шкіру та загальний стан організму;
- морські грязі мають протизапальні, регенеративні та детоксикаційні властивості;
- морські водорості – застосовуються в косметологічних і лікувальних процедурах у вигляді обгортань для омолодження шкір;
- сольові ванни допомагають розслабити м'язи, зняти стрес і покращити кровообіг. зміцнюють шкіру, активізують обмін речовин.

Основні ефекти таласотерапії полягають у такому:

- очищує організм від токсинів, благотворно впливає на обмін речовин;

- покращує стан шкіри – водорості та морські солі стимулюють вироблення колагену, що омолоджує шкіру;
- зміцнює нервову систему – морські купання допомагають розслабитися та зменшити стрес;
- стимулює кровообіг і покращує роботу серця – тепла морська вода позитивно впливає на судини та серцево-судинну систему.

Одеська область має розгалужену мережу санаторно-курортних закладів, в яких налічуються більш ніж 20 санаторіїв і пансіонатів з лікуванням, 3 санаторії-профілакторії, 6 будинків та пансіонатів відпочинку, більш ніж 280 баз і пансіонатів відпочинку [21].

В Одеському курортно-рекреаційному районі одним із найвідоміших вважається санаторно-курортний комплекс (СКК) «Куяльник», де функціонують багатопрофільний бальнеологічний клінічний санаторій ім. Пирогова і курортна поліклініка. Цей комплекс існує більше 180 років і є знаковим об'єктом лікувально-оздоровчого туризму не лише на Одещині, а й у всій Україні. Розташований на березі Куяльницького лиману, він спеціалізується на лікуванні захворювань опорно-рухового апарату, нервової системи, гінекологічних та урологічних, хребта та спинного мозку та шкірних хвороб, використовуючи лікувальні грязі Куяльницького лиману. Особливу увагу надається оздоровленню і реабілітації учасників бойових дій та їхніх сімей, що здійснюється за підтримки Одеської ОВА та МОЗ.

У липні 2022 року суд арештував та передав в управління Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА) 80 об'єктів нерухомості курортно-оздоровчих, спортивних та інших державних комплексів, розташованих у різних регіонах України. Серед них й санаторій "Куяльник". У лютому 2023 року Південно-західний апеляційний господарський суд скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове рішення щодо об'єднання санаторно-курортних закладів на курорті "Куяльник" в Одеській області. У серпні 2023 року Одеська

обласна прокуратура відзвітувала про реальне виконання судового рішення за позовом про повернення у державну власність майна об'єднання санаторно-курортних закладів на курорті "Куяльник" вартістю близько 1 мільярда гривень [22].

В Одеському курортно-рекреаційному районі також функціонують широко відомі санаторії «Одеса», «Аркадія», «Салют», «Сартус», імені Горького, центри медичної реабілітації «Одеський» (колишній санаторій «Лермонтовський») та інші.

У Білгород-Дністровському курортно-рекреаційному районі функціонують курорти: Білгород-Дністровський, Сергіївка, Лебедівка, Затока.

Курорт Сергіївка відомий своїми бальнеологічними санаторіями на березі Дністровського лиману та мінеральних джерел, які спеціалізується на санаторно-курортному лікуванні захворювань опорно-рухового апарату та серцево-судинної системи. У цьому курорті функціонують санаторії «Сергіївка», який у 2024–2025 роках здійснив часткову модернізацію за кошти міжнародного проекту «EU4Health», «Золота нива», «Орізонт», імені Сергія Лазо. У Білгород-Дністровському курортно-рекреаційному районі також розташовані численні лікувально-оздоровчі пансіонати, будинки та бази відпочинку, які пропонують різноманітні послуги оздоровлення. Значна кількість таких закладів розміщено у селищі міського типу Затока, найвідоміший з них – готельно-оздоровчий комплекс «Голд Біч», що працює в режимі сімейного відпочинку з реабілітаційними програмами для жінок і дітей з районів бойових дій.

У 2026 році в Одеській області триває модернізація санаторно-курортної інфраструктури. Згідно з «Паспортом Одеської області за 2025 рік», в області функціонують 22 санаторії та пансіонати, які приймають і обслуговують туристів та відпочиваючих. Хоча конкретні проекти модернізації не описані детально у відкритих джерелах, зазначено, що в області здійснюються заходи з оновлення корпусів, лікувального обладнання та житлових номерів у санаторіях та пансіонатах [23].

У 2023–2025 роках активне просування лікувально-оздоровчого туризму стало важливим напрямом у стратегії відновлення туристичної галузі Одеської області. В умовах обмежень на закордонні подорожі, внутрішнього переміщення населення, а також загальної напруги через війну, важливо сформулювати нову довіру до безпечного та якісного відпочинку.

Основні напрями маркетингової стратегії полягають у такому:

Розробка цільових маркетингових програм:

- програми для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та медиків із акцентом на безкоштовне або часткове фінансування відновлення здоров'я;
- локальні партнерства з бізнесом (аптечні мережі, страхові компанії, мобільні оператори) для просування.

Участь у туристичних виставках та форумах:

- презентації на українських подіях, таких як: Ukraine International Travel and Tourism Exhibition (UITT – 2024) в Києві, Ukrainian Recovery Forum (Варшава-Львів, 2024)
- представлення нових продуктів туризму: пакети для ветеранів, програми для внутрішньо переміщених осіб, послуги реабілітації після стресу.

Так, на туристичній виставці UITT – 2024 Одеська область представила концепцію "Safe Health Retreats in South Ukraine", де презентували модернізовані курортні заклади Сергіївки та Затоки.

2.3. Проблеми взаємодії готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму

Одеська область володіє значним потенціалом для розвитку готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму завдяки своїм природним і створеним ресурсам, та культурній спадщині. Однак існують низка проблем, які стримують повноцінне використання цього потенціалу. Основною проблемою є зношеність матеріально-технічної бази більшості об'єктів, що ускладнює

забезпечення якості обслуговування пацієнтів. Усі заклади потребують значних інвестицій у модернізацію як фізичної частини (будівлі, доріжки, території), так і медичного обладнання, що особливо важливо для якості та ефективності лікувальних процедур.

Сфера лікувально-оздоровчого туризму Одеської області протягом тривалого періоду стикається з низкою проблем, які були посилені з початком воєнних дій на території України, і у теперішній період перебуває у складному становищі. Багато санаторіїв та курортів використовують медичне обладнання, яке не відповідає сучасним стандартам. Це стосується як процедур, що базуються на природних ресурсах (мінеральні води, грязі, теплі джерела), так і медичних установок, що використовуються для реабілітації та профілактики. Потреба в оновленні обладнання, а також у підвищенні кваліфікації персоналу для роботи з новими технологіями – це ще одна велика проблема.

Основними викликами для розвитку готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму в Одеської області в 2023-2025 роках залишаються недостатнє фінансування для модернізації інфраструктури, дефіцит кваліфікованого медичного персоналу та необхідність інтеграції сучасних медичних технологій для надання висококваліфікованих послуг. Однак позитивним фактором є початок реалізації низки державних програм підтримки відновлення інфраструктури та модернізації санаторіїв, що дозволяє покращити ситуацію у довгостроковій перспективі.

Військові дії на території України посилили проблеми, що накопичилися, і додали нових. Через війну інфраструктура в Одеської області зазнала серйозних пошкоджень. Наприклад, деякі санаторії, зокрема в прибережних районах, не могли продовжити роботу через пошкодження приміщень та інфраструктури (дороги, мости, комунікації). Значна частина санаторно-курортних закладів була вимушена тимчасово припинити діяльність або перепрофілюватися для розміщення внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Це суттєво обмежило здатність закладів надавати необхідні лікувально-оздоровчі послуги.

В умовах військових дій численні заклади готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму Одеської області були змушені переформувати свої функції, щоб відповісти на нагальні потреби країни. Одним із основних напрямків цієї переорієнтації стало надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та розміщення біженців, що змусило значну частину санаторіїв та курортних закладів змінити свою діяльність.

Багато закладів готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму були перепрофільовані для обслуговування військових підрозділів або інших інфраструктурних потреб Збройних Сил України. Це також сприяло скороченню доступних санаторних послуг для цивільного населення, зменшення рівня обслуговування та збільшення зношення обладнання та інфраструктури. Багато об'єктів потребують відновлення та модернізації після закінчення конфлікту, що ставить перед власниками нові завдання.

Цей процес переорієнтації також сприяв зміні соціальних функцій готельно-ресторанних і санаторно-курортних закладів, де обслуговування внутрішньо переміщених осіб стало пріоритетом. Як наслідок, попит на медичні послуги, спеціалізовані процедури та лікувально-оздоровчі програми значно знизився, а відновлення цих функцій після війни потребуватиме значних ресурсів та інвестицій.

На приклад, санаторій «Сергіївка» зазнав значних збитків через пошкодження будівель та інфраструктури під час війни, що створило труднощі для відновлення повноцінного функціонування. На тлі цього виникли труднощі з ремонтом та оновленням матеріально-технічної бази. На даний момент заклад працює переважно для прийому внутрішньо переміщених осіб, що обмежує використання його як лікувально-оздоровчого курорту.

Наслідки такого перепрофілювання також включають зміни в економічних показниках готельно-ресторанної та санаторно-курортної сфери. Тривале зменшення туристичних потоків через ситуацію з безпекою призвело до значних фінансових втрат для багатьох закладів. Оскільки більшість санаторіїв та курортів

вже не могли працювати за звичайною схемою, деякі з них зіштовхнулися з проблемами у підтримці необхідного рівня матеріально-технічної бази, що включає ремонт приміщень та обладнання.

Введення воєнного стану, повітряні тривоги, ризики влучань ракет і дронів, заборона на проведення масових заходів істотно вплинули на туристичну привабливість Одеської області. В наслідок цього попит на лікувально-оздоровчий туризм різко знизився. викликали певні труднощі, перш за все – зниження кількості пацієнтів та брак фінансових коштів

Незважаючи на потенціал розвитку готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму в Одеської області, повноцінний розвиток цієї галузі стикається з низкою системних викликів та зовнішніх обмежень, значною мірою зумовлених війною.

Одним із головних стримуючих чинників є загроза фізичній безпеці туристів та персоналу об'єктів. Через географічне розташування Одеська область залишається зоною потенційного ризику в наслідок:

- регулярні повітряні тривоги негативно впливають на психологічну готовність потенційних туристів відвідувати область;
- ризик ракетних ударів по критичній інфраструктурі, в тому числі курортних зонах, знижує інвестиційну привабливість лікувально-оздоровчих об'єктів;
- мінна небезпека на узбережжі Чорного моря (особливо в районах Затоки, Кароліно-Бугаз та Сергіївки) перешкоджає відновленню пляжного відпочинку. Станом на кінець 2025 року, лише частина узбережжя визнана умовно безпечною після розмінування. За даними Державної служби надзвичайних ситуацій України станом на січень 2026 року понад 15 км прибережної смуги в Одеській області залишалися тимчасово закритими для відвідування.

Нерівномірне сезонне завантаження, обмежені інвестиційні ресурси, екологічні виклики, а також потреба у підвищенні якості послуг, недостатня координація діяльності санаторно-курортних закладів та місцевої влади також ускладнюють ситуацію. У 1990-2017 роках (статистика після цього періоду не

публікується) загальна кількість санаторно-курортних та лікувально-оздоровчих закладів на Одещині суттєво зменшилась, а саме: санаторіїв та пансіонатів з лікуванням – на 40 % (з 43 закладів до 27), санаторіїв-профілакторіїв – на 85 % (з 19 до 3), будинків і пансіонатів відпочинку – на 60 % (з 15 до 6), чисельність обслугованих скоротилася на 47 %, оздоровлених дітей – на 55 %. При цьому на 34 % (з 213 до 285) збільшилася кількість баз відпочинку – найдешевших і найпростіших закладів не тільки без лікування, але й навіть без будь-якого медичного нагляду, комфорту та зі «зручностями на дворі» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Санаторно-курортні та лікувально-оздоровчі заклади Одеської області (1990-2017)

Заклади	Кількість закладів		Відхилення	
	1990	2017	одиниць	(%)
Санаторії та пансіонати з лікуванням	43	27	-16	-40
Санаторії-профілакторії	9	3	-6	-85
Будинки і пансіонати відпочинку	15	6	-9	-60
Бази та інші заклади відпочинку	213	285	72	34
Усього	280	321	41	14,6

Джерело: складено автором за даними [22]

За оцінками Одеської обласної військової адміністрації, 2020 року, незважаючи на пандемію COVID-19, Одеську область відвідали приблизно 1,1 мільйона туристів, переважно внутрішніх, чому сприяло пом'якшення карантинних обмежень влітку. Але у 2022 році, після початку повномасштабного вторгнення Росії, кількість туристів впала до 250 тисяч осіб, що становить зниження на 77 % порівняно з 2020 роком. У 2024 році, незважаючи на продовження бойових дій, спостерігалось деяке збільшення кількості туристів до 400 тисяч осіб, тобто на 60 % більше у порівнянні з 2022 роком. Це відбулося завдяки адаптації санаторно-курортних закладів до нових складних умов, підвищенню попиту на оздоровлення серед внутрішньо переміщених осіб та

місцевого населення, а також відкриттям певної кількості безпечних зон для відпочинку.

З початку війни в Україні одним із ключових обмежень для відпочивальників стало повне або часткове закриття пляжів на узбережжі Одеської області. Основною причиною цього стало мінування берегової лінії та небезпека морських мін у прибережних водах. За інформацією Державної прикордонної служби України та Одеської обласної військової адміністрації (ОВА) протягом 2023–2025 років купання в морі було заборонене з міркувань безпеки. У 2023 році лише в окремих ділянках, за умови забезпечення безпечного доступу, було дозволено відкриття пляжних зон. Проте більшість морських курортів, зокрема Затока, Кароліно-Бугаз, Лебедівка, залишалися недоступними для звичайного пляжного туризму. Це суттєво знизило привабливість області для відпочивальників.

У 2024 році ситуація почала покращуватися. В Одесі та області були відкриті для відвідування близько 20 пляжів. Про це повідомив голова Одеської ОВА О. Кіпер, зазначивши, що у майбутньому відкриття пляжів відбуватиметься поступово, залежно від результатів перевірок на безпеку.

Військові дії призвели до ускладнення логістики – пошкодження автомобільних доріг, мостів, а також залізничної інфраструктури. В'їзд до окремих курортних місцевостей став значно складнішим, що зменшило можливість доставки товарів і переміщення туристів.

Збройна агресія спричинила серйозні перебої у постачанні електроенергії, води та тепла в окремі райони області, особливо в зимовий період. Функціонування цілорічних лікувально-оздоровчих закладів ускладнюються через:

- часті відключення електроенергії, що змушує власників на генератори, і це підвищує собівартість послуг;
- зростання цін на енергоносії (газ, паливо, дизель) впливає на ціни на проживання та лікувальні програми;

- руйнування мостів, обмежений рух потягів ускладнює логістику і доступ туристів до пунктів, де розташовані приватні пансіонати або санаторії.

В наслідок цих причин за даними Одеської обласної військової адміністрації витрати на утримання середнього санаторного комплексу зросли у 2023–2025 роках на 38 % у порівнянні з довоєнним періодом.

Суттєвою проблемою для готельно-ресторанної справи і санаторно-курортної сфери Одеської області під час війни стали фінансові труднощі та призупинення інвестицій. Високий рівень ризику, пов'язаний з бойовими діями, зниженням попиту на послуги та невизначеністю щодо тривалості конфлікту, змусили інвесторів заморозити або відкласти численні проекти. Частина програм державного медичного страхування була скорочена або переорієнтована на військові та гуманітарні потреби. Поки ще відсутня державна програма підтримки лікувально-оздоровчого туризму не тільки для учасників бойових дій, але й пересічних громадян.

Ускладнилася ситуація із забезпеченням кадрами у готельно-ресторанних і санаторно-курортних закладах Одеської області. З початком повномасштабної війни значна частина персоналу, зокрема лікарі, медсестри, офіціанти, кухарі, покоївки виїхала за кордон через побоювання за безпеку та підвищений ризик. Також частина медиків була мобілізована до Збройних Сил України. Це створило серйозну проблему для готельно-ресторанних і медичних закладів, зокрема для тих, які працюють в санаторіях та лікувально-оздоровчих центрах, що потребують спеціалізованої медичної допомоги для пацієнтів. Відповідно до даних міської служби зайнятості, 65 % лікувально-оздоровчих закладів повідомили про нестачу персоналу через мобілізацію та виїзд фахівців за кордон.

Окрім медичних працівників, значна частина персоналу сфери обслуговування також була мобілізована або виїхала за кордон у пошуках більш безпечних умов. Це вплинуло на здатність готельно-ресторанних і курортних закладів надавати повноцінні послуги та обслуговувати пацієнтів на високому рівні.

В умовах війни та нестабільності набір нових кадрів, особливо кваліфікованих медичних і обслуговуючих працівників, став складнішим. Пошук кадрів для курортних закладів, де необхідні специфічні знання та досвід, став справжнім викликом. Внаслідок цього деякі заклади були змушені скорочувати кількість обслуговуючого персоналу або відкладати відкриття нових об'єктів. Підтвердженням цих фактів є дані Міністерства охорони здоров'я та Державної служби зайнятості України, а також численні новини та інтерв'ю з представниками туристичних і лікувально-оздоровчих закладів, де обговорюються кадрові проблеми в умовах війни.

Війна призвела до масового виїзду фахівців за кордон, мобілізації чоловіків працездатного віку та зміни демографічної структури ринку праці. Це позначилось на якості обслуговування та стабільності функціонування санаторно-курортної сфери:

- недостатня кількість медичного персоналу (лікарі-фізіотерапевти, масажисти, інструктори ЛФК).
- скорочення кваліфікованого обслуговуючого персоналу (покоївки, кухарі, офіціанти, аніматори), особливо в невеликих приватних закладах;
- відсутність молодих кадрів через зниження популярності готельно-ресторанних, туристичних і медичних спеціальностей в умовах війни.

Опитування, проведене серед керівників 24 санаторіїв області в грудні 2024 р., показало, що понад 65 % з них зазнають гострої потреби в персоналі.

Ускладнилися проблеми, пов'язані з транспортом і природоохоронними заходами. Залишається актуальним питання забруднення Чорного моря, що також може негативно вплинути на розвиток рекреаційних зон.

Незважаючи на ці об'єктивні труднощі, працівники готельно-ресторанних закладів і санаторно-курортного комплексу Одеської області докладають багато зусиль для підтримки працездатності та подальшого розвитку. Розробляються програми оздоровлення внутрішньо переміщених осіб та сімей військових з використанням державних ваучерів на реабілітацію цих категорій громадян. На

курорті «Куяльник», наприклад, у 2024 році було розпочато реконструкція номерного фонду, відновлено послуги з бальнеотерапії та грязелікування, запущено пілотний проект оздоровлення внутрішньо переміщених осіб та сімей військових. У подальшому планується збільшення кількості місць із 600 до 1000. Впроваджено CRM-систему для реєстрації клієнтів, оплати он-лайн та формування персоналізованих програм лікування. Станом на січень 2025 року понад 60 % реєстраційних записів клієнтів здійснюється он-лайн на сайті курорту «Куяльник».

У 2024 році було реалізовано проект з реконструкції медичного корпусу санаторію «Перлина» в Одесі, який передбачав оновлення обладнання та розширення спектру медичних послуг. Це дозволило значно покращити умови для реабілітації пацієнтів та збільшити потік відпочиваючих. Відновлення санаторіїв в Затоці після пошкоджень інфраструктури внаслідок війни – ще один приклад. Ремонт доріг, пляжної зони, відновлення лікувальних установ і процедур можуть зайняти багато часу та коштів.

На основі звітів донорських організацій та інтерв'ю з керівниками санаторіїв, можна зробити висновок, що залучення грантів у 2023–2025 роках дозволило:

- скоротити витрати на енергоресурси в середньому на 25–30 %;
- збільшити завантаження санаторіїв на 40 % завдяки новим категоріям клієнтів (ветерани, внутрішньо переміщені особи);
- підвищити якість послуг та рівень довіри до місцевих закладів серед міжнародних партнерів.

У 2026 році ці тенденції мають бути закріплені, що дасть змогу не лише підтримувати галузь у кризових умовах, а й поступово інтегрувати її в європейські стандарти сталого туризму. При цьому очікуються такі результати:

- реконструкція ключових об'єктів санаторно-курортної інфраструктури;
- запровадження сучасного медичного обладнання (наприклад, фізіотерапевтичні кабінети, системи для реабілітації ветеранів);

- створення нових робочих місць для місцевого населення, внутрішньо переміщених осіб та учасників бойових дій;
- підвищення у майбутньому привабливості області для внутрішнього та іноземного туризму.

Висновки до розділу 2

Одеська область є одним із найважливіших регіонів готельно-ресторанної діяльності та рекреаційно-курортного туризму в Україні завдяки своєму унікальному географічному розташуванню, сприятливому клімату, наявності багатих природних і соціально-економічних ресурсів. Ключову роль у розвитку лікувально-оздоровчого туризму відіграє Чорноморське узбережжя, що є важливим природним ресурсом для оздоровлення завдяки хімічному складу води, яка містить унікальний склад мінералів та мікроелементів. Найважливішим природним ресурсом, що формує основу лікувально-оздоровчого туризму, є лікувальні грязі, рапа і мінеральні води.

Одеська область має декілька курортно-рекреаційних районів з розгалуженою мережею закладів готельно-ресторанної діяльності та лікувально-оздоровчого туризму – готелів, баз відпочинку, ресторанів, кафе, барів, санаторіїв, пансіонатів, профілакторіїв, реабілітаційних центрів і лікувально-оздоровчих центрів з медичними послугами, які пропонують різноманітні процедури для оздоровлення та відпочинку. Це дозволяє поєднувати природні фактори з сучасними медичними технологіями, що створює сприятливі умови для відновлення здоров'я та покращення фізичного стану туристів.

Завдяки сприятливим кліматичним умовам та унікальним природним ресурсам активно розвиваються різні напрями лікувально-оздоровчого туризму, кожен з яких має свої особливості та методи застосування. Основними серед них є кліматотерапія, геліотерапія, аеротерапія та таласотерапія, апаратна

фізіотерапія, бальнеологічні процедури, грязьові процедури, бальнео-кліматичні процедури, аеротерапія, геліотерапія тощо.

Одеська область має розгалужену мережу готельно-ресторанних і санаторно-курортних закладів, згрупованих у трьох курортно-рекреаційних районах: Одеському, Білгород-Дністровському та Татарбунарському. У них налічуються 20 санаторіїв і пансіонатів з лікуванням, 3 санаторії-профілакторії, 6 будинків та пансіонатів відпочинку, більш ніж 280 туристичних баз і пансіонатів відпочинку. Однак загальна кількість санаторно-курортних та лікувально-оздоровчих закладів на Одещині суттєво зменшилась.

У теперішній час сфера готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму Одеської області протягом тривалого періоду стикається з низкою проблем, які були посилені з початком воєнних дій на території України, і у теперішній період перебуває у складному становищі. Основними проблемами є зношеність матеріально-технічної бази, військові дії на території України, зменшення туристичних потоків через ситуацію з безпекою.

Нерівномірне сезонне завантаження, обмежені інвестиційні ресурси, екологічні виклики, а також потреба у підвищенні якості послуг, недостатня координація суб'єктів підприємницької діяльності та місцевої влади також ускладнюють ситуацію.

Незважаючи на ці об'єктивні труднощі, персонал готельно-ресторанного і санаторно-курортного комплексів Одеської області докладає багато зусиль для підтримки працездатності та подальшого розвитку. Розробляються програми розміщення та оздоровлення внутрішньо переміщених осіб та сімей військових з використанням державних ваучерів для цих категорій громадян.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ТА ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

3.1. Напрямки розвитку взаємодії готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму

Одеська область має значний потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, однак військові дії та економічна криза завдали великої шкоди рекреаційно-туристичній сфері. В умовах воєнного стану внутрішній туризм в Україні, зокрема лікувально-оздоровчий, набуває особливого значення як інструмент психологічного, фізичного й економічного відновлення. Через обмеження міжнародного сполучення, зниження доходів населення та зростання ризиків з безпеки, громадяни дедалі частіше обирають українські курорти. Тому Одеська область є одним із пріоритетних регіонів лікувально-оздоровчого туризму України завдяки сприятливому поєднанню природних, кліматичних і лікувально-оздоровчих ресурсів. За даними Державного агентства розвитку туризму України, у 2024 році Одеська область прийняла понад 1,5 млн. внутрішніх туристів, з яких близько 40 % обрали лікувально-оздоровчі послуги. У 2026 році очікується зростання цього показника на 10–15 % завдяки популяризації санаторно-курортного лікування серед ветеранів, переселенців та сімей з дітьми [24].

Для подальшого розвитку лікувально-оздоровчого туризму вважаємо за доцільне проводити роботу по таким основним стратегічним напрямкам.

Сприяти розвитку внутрішнього туризму, що набуває особливого значення на фоні воєнних дій, обмежень на виїзд за кордон для чоловіків призовного віку, падіння доходів населення та загального попиту на доступні лікувально-оздоровчі послуги. З урахуванням цих умов, внутрішній туризм виступає не тільки як економічний інструмент підтримки галузі, але й як засіб соціальної реабілітації

для широких верств населення, особливо внутрішньо переміщених осіб , ветеранів та людей з посттравматичним синдромом.

Доцільно продовжувати популяризацію вітчизняних курортів як безпечних і доступних. Зокрема, платформи "Travel Ukraine", "Visit Ukraine" та проекти USAID можуть сприяти просуванню внутрішнього лікувально-оздоровчого туризму. Так, у 2023–2025 роках в рамках інформаційної кампанії «Мандруй Україною» було створено окремі маршрути по курортним зонам Одещини, включно з Білгород-Дністровським, Лебедівкою та Сергіївкою [25].

У зв'язку з ризиками тривалого перебування в одному місці та нестабільною ситуацією з безпекою, набувають популярності короткі 3–5-денні тури. Доцільно стимулювати попит на короткострокові тури (від 7 до 10 днів), що є зручним форматом для внутрішніх переміщень. Користуються популярністю серед працюючих громадян, які не мають можливості тривалого відпочинку, такі короткі тури:

- візити до грязьових озер (наприклад, лиман Шагани);
- одноденні екскурсії з лікувально-оздоровчими процедурами;
- тури вихідного дня: Одеса – Білгород-Дністровський – Сергіївка з можливістю лікувальних процедур.

З метою підтримки внутрішнього туризму та оздоровлення населення рекомендуємо впроваджувати такі заходи:

- розробка і реалізація програм, які поєднують оздоровлення з активним відпочинком, що сприятиме психологічному відновленню та соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб та ветеранів;
- розробка цільових маркетингових програм для військовослужбовців, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, постраждалих внаслідок бойових дій із акцентом на безкоштовне або часткове фінансування відновлення здоров'я;
- ділові партнерства з такими підприємствами, як аптечні мережі, страхові компанії, мобільні оператори;

- підтримка місцевих ініціатив: залучення місцевих громад до розвитку туризму через створення нових туристичних маршрутів та об'єктів інфраструктури.

Доцільно також стимулювати попит на комплексні пакети з медичними, реабілітаційними та SPA-послугами з урахуванням потреб як цивільного населення, так і ветеранів війни. У зв'язку з цим зростає роль установ, які пропонують не лише відпочинок, а й лікування.

З початком повномасштабної війни в Україні з 2022 року значно зросла потреба у спеціалізованій реабілітаційній підтримці для окремих категорій населення, насамперед для військовослужбовців, ветеранів, волонтерів, а також внутрішньо переміщених осіб, які зазнали психологічних і фізичних травм. У відповідь на ці соціальні виклики лікувально-оздоровчі заклади мають активно адаптувати свої інфраструктури, послуги та програми до потреб цієї категорії громадян.

Проблематика посттравматичного стресового розладу (ПТСР), наслідків поранень, виснаження та депресивних станів серед учасників бойових дій та переселенців зруйнованих територій вимагає не лише медичного лікування, а й комплексного підходу до реабілітації. Особливої уваги потребують:

- ветерани з інвалідністю;
- військові, що повернулися з фронту;
- жінки-військовослужбовиці;
- родини загиблих;
- діти-переселенці.

Одеська область має потенціал для реалізації подібних програм завдяки наявності лікувальних ресурсів, досвіду в санаторно-курортному лікуванні та інфраструктурі, що вже склалася. Тому доцільно посилювати співпрацю між санаторно-курортними закладами і такими організаціями, як:

- Міністерство у справах ветеранів України;
- Міністерство охорони здоров'я України;
- Міжнародна організація з міграції.

Програма розвитку ООН (ПРООН) та ЮНІСЕФ вже реалізують пілотні програми з психологічної та фізичної реабілітації дітей та жінок. Необхідно їх поширювати за участю громадських організацій та закордонних спонсорів, що надасть можливість здійснити відкриття нових або модернізацію існуючих реабілітаційних центрів:

- у Сергіївці – на базі бальнеологічного курорту та санаторію з доступом до лиману та моря;
- у Білгород-Дністровському – на базі дитячих та сімейних санаторіїв, адаптованих до потреб переселенців;
- в Овідіюполі – у партнерстві з громадськими організаціями ветеранів ВСУ.

У цих закладах будуть впроваджені програми:

- фізичної реабілітації після поранень;
- психологічного супроводу;
- трудотерапії;
- відновлення родинних зв'язків через сімейні табори.

Передбачено запровадження державних ваучерів на реабілітацію, що покриватимуть 70–100% вартості перебування у закладах для:

- учасників бойових дій;
- внутрішньо переміщених осіб;
- родин загиблих.

Доцільно продовжувати пілотну ініціативу, що стартувала 2024 році та реалізується Міжнародною організацією з міграції спільно з Мінветеранів, яка передбачає проведення циклів психологічної реабілітації у південних областях України, зокрема в Одеській області. Програма спрямована на оздоровлення ветеранів бойових дій та членів їхніх сімей. Основні компоненти програми такі:

- тренінги з подолання посттравматичного стресового розладу;
- індивідуальні сесії з психологами;
- групова терапія з елементами арт-терапії та фізичних вправ;
- залучення сімей до реабілітаційного процесу.

За даними офіційного сайту Міжнародної організації з міграції, у 2024 році в реабілітаційних заходах взяли участь понад 700 ветеранів з усієї України, з яких близько 150 осіб пройшли реабілітацію саме в санаторіях Одеської області [26]. У с. Грибівка планується створення ветеранського рекреаційного табору за підтримки міжнародного фонду «Повернись живим». Санаторій «Сергіївка» розглядає проект облаштування без бар'єрного середовища для ветеранів з ампутаціями. В Одеській ОВА створено спеціальний підрозділ з координації програм реабілітації внутрішньо переміщених осіб та ветеранів на курортах області.

Через загрозу ракетних ударів, мінування узбережжя та евакуацію окремих територій доступ до деяких морських курортів тимчасово обмежений. Це спонукає туристичну галузь до переорієнтації на безпечніші локації, включаючи передмістя Одеси, курортні села, а також санаторії, розташовані у внутрішній частині області.

Попит на реабілітаційні та лікувально-оздоровчі послуги зростає, тому що збільшується кількість ветеранів, військовослужбовців та внутрішньо переміщених осіб, які мають нагальну потребу у фізичному та психологічному оздоровленні. Це створює новий запит на спеціалізовані реабілітаційні послуги, зокрема в умовах перебування у санаторіях або під амбулаторним наглядом.

Внаслідок економічної кризи, викликаной війною, у суспільстві збільшується фінансова нестабільність, тому пріоритет має віддаватися недорогим, доступним лікувально-оздоровчим заходам, які фінансуються повністю або частково державою, благодійними фондами, міжнародними партнерами. Через дефіцит фінансування багато санаторно-курортних закладів області не змогли здійснити модернізацію медичних кабінетів і обладнання, що обмежує кількість послуг, які вони можуть надати. Так, санаторій «Чорномор'я» в Затоці почав розвивати програми фізіотерапії, використовуючи сучасне обладнання. Однак для їх завершення і подальшого розвитку необхідно залучати

додаткові інвестиції для повного оновлення медичного обладнання, що дозволить значно розширити спектр послуг та підвищити якість обслуговування клієнтів.

Оскільки попит на лікувально-оздоровчий туризм зростає, цей процес має супроводжуватися розвитком нових видів послуг, орієнтованих на підтримку фізичного та психологічного здоров'я. Одним із впливових факторів, що визначає цю тенденцію, є зміни в демографічній структурі населення. Україна переживає старіння населення, що впливає на зростання попиту на лікувально-оздоровчі послуги серед осіб віком 50+. Згідно з даними Державної служби статистики України частка людей старше 50 років постійно збільшується. У 2023 році ця категорія населення становила понад 37 % від загальної кількості, що створює додатковий попит на лікувально-оздоровчі тури та реабілітаційні послуги [16]. У зв'язку з цим спостерігається зміна споживчих уподобань і відбувається зростання інтересу до лікувально-оздоровчого туризму, який включає не тільки лікувальні процедури, але й програми для поліпшення психічного стану, таких як йога, медитація, лікувально-оздоровчі масажі, SPA-послуги. Згідно з дослідженнями, проведеними різними туристичними агентствами, більш ніж 40 % опитаних туристів виявляють інтерес до таких методів оздоровлення [22]. Збільшується попит на комплексні послуги – санаторії які займаються комплексним лікуванням хвороб дихальних шляхів, порушень опорно-рухового апарату та стресів, стають популярними серед людей, які хочуть поєднати лікування з відпочинком за помірну плату.

Критично важливою умовою для відновлення та розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Одеській області залишається модернізація матеріально-технічної бази. Значна частина інфраструктури санаторіїв, пансіонатів та лікувально-реабілітаційних центрів збудована ще у радянські часи та морально й фізично застаріла. В умовах конкуренції з більш модернізованими лікувально-оздоровчими закладами інших областей України (Закарпаття, Львівщина, Хмельниччина), а також з приватним сектором, така ситуація знижує привабливість Одещини для туристів.

Тому в сучасних умовах актуалізується питання удосконалення управління сферою рекреації та туризму шляхом державно-приватного партнерства (ДПП), яке отримало поширення у сучасному світі, особливо у країнах Європейського Союзу. В Україні також вживалися певні зусилля для розвитку ДПП, була навіть прийнята відповідна програма [27], однак її реалізація поки ще не принесла відчутних позитивних результатів.

Одеська область активно включається у реалізацію національних програм відновлення, спрямованих на стабілізацію та розвиток туристичної сфери в умовах воєнного стану. Участь у цих програмах дозволяє курортним установам залучати державне та міжнародне фінансування для модернізації, покращення сервісу та створення нових лікувально-оздоровчих пропозицій, зокрема для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інших вразливих категорій населення.

Участь Одеської області в державних програмах відновлення відкриває реальні можливості перезапуску та трансформації лікувально-оздоровчого туризму відповідно до нових викликів і потреб українського суспільства. Розробляються законодавчі ініціативи, що передбачають податкові пільги, спрощення дозвільних процедур, підтримку концесій для приватного сектору. Це буде сприяти перетворенню занедбаних санаторно-курортних об'єктів у сучасні центри медичного туризму, реалізації програм з модернізації енергопостачання. Має проводитися робота з розробки інвестиційних паспортів Одеської області з переліком курортних об'єктів, які можуть бути залучені у інвестиційні проекти (наприклад, санаторії в Затоці, Сергіївці, Куяльнику). Передбачається можливість передачі в оренду інвесторам деяких об'єктів санаторної інфраструктури з умовами модернізації та відкритого доступу до послуг для пільгових соціальних груп.

В рамках спеціалізованої програми оздоровлення ветеранів і внутрішньо переміщених осіб Уряд України мають продовжуватися програми реабілітації військовослужбовців та переселенців на базі санаторно-курортних закладів. В Одеської області частина курортів, які раніше приймали лише відпочивальників,

були переорієнтовані на надання психологічної, фізичної та медичної допомоги. Наприклад, санаторії в Сергіївці, Кароліно-Бугазі та Куяльнику з 2022 року розпочали надання послуг реабілітації для внутрішньо переміщених осіб та ветеранів, частково за державні кошти. У 2024–2025 роках у рамках програми Міністерства соціальної політики низка з них отримала субвенції на обладнання реабілітаційних кімнат.

В умовах воєнного стану розвиток лікувально-оздоровчого туризму, зокрема в Одеської області, залишається пріоритетним напрямом державної політики у сфері відновлення соціальної інфраструктури та підтримки економіки. Попри загрози безпеці, тимчасову втрату частини ринків, руйнування логістичних ланцюгів та зміну туристичних потоків, лікувально-оздоровчий туризм не лише зберіг своє значення, але й набув нового стратегічного змісту. Основною метою є забезпечення фізичного та психоемоційного відновлення населення, особливо вразливих категорій – внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, поранених військових, а також працівників критичної інфраструктури.

Фонд державного майна України (ФДМУ) запустив пілотний проект з трансформації санаторію "Куяльник" у сучасний медико-реабілітаційний та wellness-комплекс міжнародного рівня. Як повідомили у прес-службі Фонду, проект реалізується у форматі державно-приватного партнерства і передбачає створення Kuynuk Rehabilitation Hub із залученням приватних інвестицій при збереженні об'єкта у державній власності. Модель проекту передбачає передачу приватному інвестору функцій управління та модернізації комплексу за умови збереження стратегічного контролю з боку держави. Ключовим завданням ініціативи стане розвиток сучасної реабілітаційної інфраструктури, зокрема з використанням унікальних лікувальних ресурсів Куяльницького лиману. Окремий акцент планується зробити на створенні умов для відновлення ветеранів [28]. Очікуваний обсяг інвестицій у санаторій "Куяльник" становитиме 0,8 – 1,2 мільярда гривень. Передбачуваний термін реалізації проекту – 3 - 5 років, термін окупності – 7 - 10 років. Після

оновлення курорту очікується зростання кількості туристів за три роки на 30–40 % до 40 – 60 тисяч осіб щорічно, із середньою завантаженістю номерного фонду на рівні 65–75 %. Річний дохід після запуску оновленого курорту оцінюється в 180–250 мільйонів гривень.

Розвиток галузі в таких умовах буде результатом синергії між державним сектором та приватним бізнесом. Держава буде формувати нормативно-правову, фінансову та інституційну базу для підтримки туристичного сектору, зокрема санаторно-курортних комплексів та курортних територій (Затока, Сергіївка, Куяльник). Приватні інвестори, у свою чергу, виступатиме ініціаторами модернізації, впровадження цифрових рішень, маркетингових стратегій та інноваційних форматів послуг.

Поглиблення державно-приватного партнерства сприятиме співпраці між державними установами та бізнесом. Це є каталізатором реалізації стратегічних проектів, таких як:

- участь у туристичних виставках за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики. Наприклад, участь Одеської області у Міжнародній туристичній виставці UITT-2024 у Києві, де будуть представлені оновлені пропозиції лікувально-оздоровчого туризму;
- залучення приватного сектору до програм компенсації збитків;
- спільне просування туристичних маршрутів.

Держава визначила розвиток внутрішнього туризму, зокрема лікувально-оздоровчого, як пріоритетне завдання. Це виражається у:

- прийнятті цільових програм підтримки розвитку туризму відносно безпечних областях;
- наданні пільгового кредитування для модернізації інфраструктури.

Сподіваємося, що підприємці Одеської області будуть здійснювати інвестиції у реконструкцію санаторно-курортних об'єктів та впровадження інформаційних технологій, таких як:

- створення он-лайн платформ для бронювання номерів і послуг;

- впровадження віртуальних турів та мобільних додатків;
- модернізація місць розміщення під потреби туризму.

Готельно-оздоровчий комплекс «Ruta Family Club» в Затоці вже активно реалізовує програми модернізації номерного фонду та цифровізації обслуговування. Мають впроваджуватися інформаційні технології, які дозволять пацієнтам:

- бронювати лікувально-оздоровчі послуги в санаторіях інших закладах;
- отримувати попередні консультації з фахівцями в режимі он-лайн;
- слідкувати за процесом лікування та отримувати рекомендації щодо подальшого оздоровлення.

Державно-приватне партнерство має доповнюватися співпрацею з громадськими організаціями у реалізації програм оздоровлення внутрішньо переміщених осіб та ветеранів. Так, громадська організація «Razom» надає безкоштовні послуги з психологічної та соціальної підтримки цивільного населення, постраждалого від війни, включаючи жінок, дітей, внутрішньо переміщених осіб, сім'ї військовослужбовців в шести центрах по всій Україні, включаючи Одесу. Громадська організація «Ukrainian Volunteer Service», що заснована в Одесі, об'єднує понад 20 000 волонтерів, які допомагають у реалізації соціальних програм, включаючи підтримку внутрішньо переміщених осіб та ветеранів.

Переваги державно-приватного партнерства за участю громадських організацій полягають у такому:

- поступ до додаткового фінансування навіть в умовах кризи;
- підвищення якості послуг через модернізацію та навчання персоналу;
- покращення іміджу області як безпечного, розвиненого та відповідального курорту;
- залучення ветеранів та внутрішньо переміщених осіб не лише як клієнтів, але й як працівників.

Санаторії, які приймають внутрішньо переміщених осіб, можуть подавати заявки на проекти таких іноземних інституцій, як USAID, U-LEAD, ЄБРР. Наприклад, з 2023 року санаторій «Куяльник» бере участь у програмі модернізації водогону за фінансової підтримки Програми розвитку ООН.

Бажано, щоб продовжувалося отримання зовнішнього фінансування – як державних, так і приватних інвестицій, а також міжнародної технічної допомоги. В умовах воєнного стану та обмеженого бюджету саме іноземні гранти, інвестиційні програми й підтримка донорських організацій дозволять підтримувати життєздатність галузі й формувати основу для її післявоєнного відновлення. Основні форми міжнародної співпраці можуть полягати у такому:

- фінансування реконструкції санаторно-курортних закладів. За підтримки державних та міжнародних донорських організацій санаторії Одеської області можуть отримувати кошти на капітальний ремонт, оновлення номерного фонду, модернізацію медичного обладнання;
- підвищення кваліфікації медичного персоналу;
- розвиток транспортної та соціальної інфраструктури. У межах програми "Велике відновлення" у 2023–2025 рр. пріоритетними стали проекти з реконструкції доріг до курортних зон, покращення логістики для людей з інвалідністю, облаштування укриттів у рекреаційних об'єктах;
- в межах програми «Армія відновлення» та ініціатив Міністерства економіки та Міністерства ветеранів працівники санаторної галузі будуть проходити підвищення кваліфікації на курсах з психологічної реабілітації, сервісного обслуговування та інклюзивного туризму.

Формами залучення фінансування можуть бути:

- міжнародні гранти – отримання безповоротної допомоги на реконструкцію санаторіїв, закупівлю обладнання, підвищення енергоефективності та розвиток безпечної інфраструктури. Наприклад: У 2023–2024 рр. Одеська область отримала підтримку в межах програми EU4Business, що фінансувала гранти для туристичного сектору, включаючи санаторно-курортні заклади,

- зокрема на заходи з адаптації інфраструктури під потреби внутрішньо переміщених осіб [29];
- партнерські програми з такими міжнародними організаціями, як ООН, ПРООН, ЮНІСЕФ, USAID, GIZ та інші для розбудови соціально орієнтованих лікувально-оздоровчих програм. Так, ПРООН з 2024 року здійснює фінансування відновлення приміщень санаторію в Білгород-Дністровському для розміщення ветеранів [30];
 - USAID може надати технічну допомогу для розробки індивідуальних бізнес-планів закладам у сфері туризму через проект Economic Resilience Activity (ERA) [31];
 - реалізовувати проекти співпраці з міжнародними донорами (наприклад, U-LEAD, USAID). У рамках програми «Єднання заради дії» (USAID), деякі громади Одещини отримують фінансування для розвитку локальних туристичних кластерів. Так, програма «EU4Business: Recovery (2023–2025)», яка фінансована Європейським Союзом та реалізована ЄБРР у партнерстві з Мінекономіки України, зосереджена на підтримці малого та середнього бізнесу в областях, постраждалих від війни. У 2024 році ця програма надала грантову підтримку 6 санаторіям у південних областях, зокрема двом в Одеській області (в районі Сергіївки та Лебедівки). Гранти обсягом до 200 тис. євро надаються для реконструкції корпусів, облаштування реабілітаційних відділень для ветеранів, встановлення сучасного діагностичного обладнання, навчання персоналу у стосовно психологічної підтримки [29].

У 2026 році очікується реалізація нових програм:

- USAID Veterans Support Fund – новий проект, який передбачає фінансування ветеранських санаторіїв та відпочинкових центрів на суму понад 5 млн. доларів США;
- ЮНІСЕФ Health and Wellbeing Camps – програма для створення літніх таборів реабілітації для дітей внутрішньо переміщених осіб в Одеській області, яка має стартувати у липні 2026 року;

- Green Recovery by GIZ – програма зеленої реконструкції інфраструктури курортів із залученням німецьких експертів з архітектури та сталого дизайну.

Сподіваємося, що міжнародні донори продовжать підтримувати адаптацію туристичної інфраструктури до потреб людей з інвалідністю, ветеранів війни з обмеженими можливостями, літніх осіб, родин з дітьми. У межах ініціативи USAID "HOVERLA" (2023–2026) буде здійснено грантову підтримку для бізнесів, які впроваджують універсальний дизайн, встановлюють пандуси, ліфти, створюють умови для без бар'єрного середовища. Санаторій «Чорноморський» в Одеській області у 2025 році вже отримав 55 тис. доларів на переобладнання номерів та санітарних зон для ветеранів з інвалідністю.

Реалізація програм розвитку лікувально-оздоровчого туризму може здійснюватися такими методами:

1. Інформаційні кампанії: просування внутрішніх лікувально-оздоровчих турів через соціальні мережі, туристичні платформи (наприклад, Zruchno.Travel, ProZahid).

2. Надання державних дотацій для компенсації частини вартості оздоровлення для окремих категорій населення (діти, пенсіонери, військові).

3. Гнучке ціноутворення: пропозиції з поетапною оплатою, ваучери, акції “2+1” тощо.

4. Партнерство з залізницею та автобусними компаніями: пільговий проїзд до санаторіїв, знижки на квитки (аналог програми «Тур вихідного дня» від Укрзалізниці).

Це може надати такий ефект:

- збереження туристичного потоку на рівні не нижче 30–40 % довоєнного рівня;
- підвищити доступність оздоровлення для вразливих категорій населення;
- надавати податкові пільги для приватних підприємств, спрощувати дозвільні процедури;
- перетворювати занедбані об'єкти у сучасні центри медичного туризму;

- підтримувати програми у рамках програми «Енергоефективність», для чого рекомендується використання сонячних батарей, систем рекуперації тепла, модернізація систем опалення та водопостачання. Деякі санаторії в області, як-от «Орізонт» (м. Білгород-Дністровський), уже заявили про перехід на автономні системи енергозабезпечення до 2027 року;
- підтримувати економіку області шляхом створення робочих місць, збільшення надходження податків, стимулювання модернізації галузі.

Місцеві туроператори мають співпрацювати з санаторіями для запуску програм "Лікування + море", що включають проживання, базові фізіопроцедури та харчування за ціною від 800 грн. на добу. Організація «Come Back Alive» бкде реалізовувати проекти з реабілітації ветеранів через спорт та підприємництво, сприяючи їхній соціальній адаптації та психологічному відновленню [32].

Ці програми будуть сприяти не лише оздоровленню населення, а й підтримці економіки області, створювати робочі місця та зберігати функціонування курортної інфраструктури.

3.2. Інноваційні підходи до удосконалення взаємодії готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму

Попри сучасні виклики, готельно-ресторанна сфера України має значний потенціал розвитку. Перспективними напрямками є:

- цифровізація систем бронювання та обслуговування;
- впровадження екологічних стандартів;
- розвиток медичного та реабілітаційного туризму;
- створення інклюзивної туристичної інфраструктури;
- підготовка висококваліфікованих кадрів;
- розвиток державно-приватного партнерства;
- залучення інвестицій у модернізацію закладів розміщення та харчування.

Особливого значення набуває розвиток післявоєнної реабілітації та оздоровлення населення, що відкриває нові можливості для інтеграції готельно-ресторанної сфери з медичними та санаторно-курортними послугами. Одеська область попри тривалий воєнний стан демонструє прагнення до адаптації лікувально-оздоровчого туризму до нових соціально-економічних умов. Область не лише намагається зберегти функціонування існуючих закладів, а й активно впроваджує інноваційні підходи, які дозволяють трансформувати галузь відповідно до потреб часу.

В сфері лікувально-оздоровчого туризму активно впроваджуються інформаційні технології та телемедицина. Одеська область є піонером у впровадженні телемедицини в Україні. Створено вертикально інтегровану систему телемедичних консультацій, яка охоплює 93 медичні заклади області — від амбулаторій до високоспеціалізованих обласних лікарень [33]. Здійснюється дистанційний моніторинг стану здоров'я пацієнтів, що особливо актуально для ветеранів та внутрішньо переміщених осіб, які не мають можливості постійно перебувати в лікувально-оздоровчих закладах. Таким чином відбувається зменшення потреби у відвідуванні медичних закладів, що важливо в умовах обмеженого пересування під час війни. Також підвищується ефективність лікування завдяки швидкому обміну інформацією між лікарями різних спеціальностей. Одеський обласний центр телемедицини, відкритий на базі обласної клінічної лікарні, за рік провів понад 10 тисяч телемедичних консультацій між лікарями первинної ланки з віддалених населених пунктів та кваліфікованими спеціалістами [33].

Впровадження інформаційних технологій дозволяє пацієнтам:

- бронювати номери і лікувально-оздоровчі послуги в санаторіях та інших лікувально-оздоровчих закладах;
- отримувати попередні консультації з фахівцями дистанційно в режимі онлайн;

- слідкувати за процесом лікування та отримувати рекомендації щодо подальшого оздоровлення.

Наприклад, курортний спа-готель KADORR Hotel Resort & Spa в Одесі пропонує можливість здійснювати он-лайн бронювання номерів та лікувально-оздоровчих процедур, що є зручним для клієнтів.

Кабінет Міністрів України ухвалив у 2023 році стратегію розвитку телемедицини до 2025 року, яка передбачає:

- підвищення стандартів телемедичних послуг;
- розширення доступу до медичних послуг для населення, особливо в сільській місцевості;
- інтеграцію телемедицини в систему охорони здоров'я на всіх рівнях.

Ця стратегія підтримується західними партнерами України та сприяє розвитку телемедицини в різних областях, включаючи Одеську.

Підвищення якості послуг в лікувально-оздоровчому туризмі передбачає впровадження нових методик обслуговування, сертифікацію персоналу та використання телемедичних технологій. Он-лайн курс «Оздоровчий і медичний туризм» від Академії Національної туристичної організації України визначає основні складові, інструментарій та сучасні методи лікувально-оздоровчого туризму, що включає впровадження сучасних методів обслуговування та використання телемедицини [22].

У партнерстві з Програмою розвитку ООН (UNDP) та Європейським союзом в межах ініціативи EU4DigitalUA, з 2025 року впроваджується:

- он-лайн бронювання номерів, замовлення процедур та обліку пацієнтів;
- телемедичні консультації on-line;
- створення електронних медичних карток пацієнтів.

UNDP реалізує пілотний проект у санаторії "Південний" під Одесою, де встановлено цифрову систему обліку клієнтів та послуг, а також створено мобільний додаток для попереднього запису на процедури. Цей досвід буде поширюватися і далі.

Війна, яка триває з 2022 року, радикально змінила підходи до ведення туристичного бізнесу в Україні. Загрози з безпекою, міграція населення, зміна структури попиту та зменшення потоку туристів стимулювали розвиток інформаційних технологій у сфері лікувально-оздоровчого туризму. Віртуальні сервіси, он-лайн платформи та віртуальний маркетинг стали не лише альтернативою традиційним каналам обслуговування клієнтів, але й інструментом адаптації до нової реальності.

Більшість санаторно-курортних установ впроваджують електронні системи бронювання номерів та замовлення процедур. Це дало змогу автоматизувати процеси обслуговування, зменшити потребу в персоналі, та, головне, забезпечити прозорий облік наданих послуг. Так, санаторій «Куяльник» впроваджує CRM-систему для реєстрації клієнтів, формування персоналізованих програм лікування та оплати он-лайн. Вже понад 60 % записів здійснюється через он-лайн на сайті санаторію.

Зростає популярність віртуальних турів як засіб реклами та залучення клієнтів, особливо молоді та іноземних громадян. Це дозволяє майбутнім пацієнтам заздалегідь ознайомитися із закладом, його інфраструктурою, умовами проживання, інтер'єром. Цей проект, створений за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики України, пропонує інтерактивні мапи, 3D-панорами та фото-екскурсії лікувально-оздоровчих об'єктів. На платформі проекту з'явилися цифрові профілі 12 санаторіїв Одеської області, включаючи санаторії не тільки в Одесі, але і в Сергіївці, Лебедівці та Затоці.

Оздоровчий туризм отримав трансформацію у напрямку гібридних послуг, коли частина консультацій надається дистанційно ще до приїзду пацієнта, якій має можливість пройти попереднє он-лайн обстеження та анкетування, отримати рекомендації щодо лікувальних процедур, та продовжувати спостереження після проходження курсу лікування. Так, санаторій «Орізонт» у Затоці з 2024 року співпрацює з мережею сімейних лікарів Одеського району, впровадивши телемедичну платформу для попередніх консультацій. Це особливо зручно для

ветеранів ЗСУ та внутрішньо переміщених осіб, які не завжди мають можливість приїхати до закладу.

В руслі розвитку лікувально-оздоровчого туризму очікується запуск інформаційного туристичного порталу «Відпочинок в Одеській області», який реалізується за підтримки Департаменту культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одеської ОВА. Цей портал буде містити:

- каталог санаторно-курортних закладів з детальним описом послуг;
- рейтингування санаторно-курортних закладів і відгуки клієнтів;
- систему бронювання номерів і послуг он-лайн;
- інтерактивну карту маршрутів та пам'яток;
- розділ з акційними пропозиціями;
- створення сучасних сайтів санаторно-курортних закладів з інтеграцією бронювання, віртуальних турів, блогів про лікування та оздоровлення;
- активне просування внутрішнього туризму на ресурсах Інтернет;
- використання соціальних мереж для просування спеціальних пропозицій і відео-оглядів процедур. Так, санаторій ім. Пирогова на Куяльнику вже розмістив у Instagram відео лікувальних процедур, що збільшило кількість заявок минулого сезону майже на 30 %.

Висновки до розділу 3

Одеська область завдяки своєму унікальному географічному розташуванню, сприятливому клімату, наявності багатих природних і антропогенних ресурсів має значний потенціал для розвитку готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму, однак військові дії та економічна криза завдали великої шкоди рекреаційно-туристичній сфері. Але, незважаючи на ці об'єктивні труднощі, місцеві органи влади, керівництво і персонал санаторно-курортного комплексу докладають багато зусиль для підтримки функціонування та подальшого розвитку цих галузей. Для вдосконалення готельно-ресторанної

справи та лікувально-оздоровчого туризму вносимо пропозиції продовжувати цю роботу по таким основним стратегічним напрямкам.

1. Приймати активну участь у реалізації національних програм відновлення, спрямованих на стабілізацію та розвиток готельно-ресторанної та рекреаційно-туристичної сфер в сучасних умовах. Участь у цих програмах дозволить їх закладам залучати державне та міжнародне фінансування для модернізації, покращення сервісу та створення нових готельно-ресторанних і лікувально-оздоровчих програм, перш за все для ветеранів ЗСУ, внутрішньо переміщених осіб та інших категорій населення.

2. Вважаємо за доцільне здійснювати такі заходи:

- розширення матеріальної бази – створення нових закладів з використанням лікувальних грязей, рапи, мінеральних вод, морського узбережжя;
- розробка і впровадження програм, що поєднують активний відпочинок лікування та оздоровлення;
- стимулювання розвитку внутрішнього туризму шляхом прийнятті цільових програм підтримки відповідних ініціатив, створення нових туристичних маршрутів та об'єктів інфраструктури;
- інвестування в інфраструктуру, модернізація існуючих курортів та розробка нових технологій лікування;
- впровадження принципів сталого розвитку туризму.

3. Активізувати державно-приватне партнерство на довгостроковій основі, що буде сприяти розробці та реалізації стратегічних проектів оздоровлення у санаторно-курортних закладах різних категорій населення. Бажано також здійснювати спільне просування туристичних маршрутів та участь у туристичних виставках, ярмарках, громадських заходах.

4. Впроваджувати інноваційні підходи до удосконалення готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму по таких напрямках:

- розробка і впровадження нових методик обслуговування;
- використання інформаційних і телеметричних медичних технологій;

- створення он-лайн платформ для бронювання путівок, впровадження віртуальних турів та мобільних додатків, що дозволить майбутнім відвідувачам ще до приїзду ознайомитися з інфраструктурою, інтер'єром та умовами проживання у готелі або санаторно-курортному закладі.

ВИСНОВКИ

За результатами опрацювання наукової літератури і проведеного дослідження зроблено такі висновки.

1. Висвітлено теоретичні засади готельно-ресторанної справи та лікувально-оздоровчого туризму, їх сутність, види, функції та соціально-економічне значення в системі економічних і соціальних відносин. Підкреслено, що лікувально-оздоровчий туризм – це важлива частина санаторно-курортної сфери, що включає сукупність природних і антропогенних ресурсів, закладів та видів діяльності, спрямованих на лікування, оздоровлення і профілактику захворювань, відновлення здоров'я населення. Лікувально-оздоровчий туризм характеризується багатогранністю послуг, здійснює мультиплікативний ефект на різні сфери соціуму та економіки, поєднує різні взаємопов'язані між собою види діяльності, сприяє суспільному виробництву, створює робочі місця, сприяє розвитку місцевої інфраструктури.

2. Показано, що готельно-ресторанна діяльність є важливою складовою туристичної індустрії та одним із факторів соціально-економічного розвитку держави. Її ефективне функціонування забезпечує високий рівень обслуговування туристів, сприяє розвитку регіонів та формуванню позитивного іміджу країни.

Лікувально-оздоровчий туризм, своєю чергою, створює додатковий попит на якісні послуги розміщення та харчування. Готельно-ресторанна та туристична діяльність доповнюють і підтримують одна одну, створюючи синергетичний ефект. Взаємодія цих сфер забезпечує створення комплексного туристичного продукту, підвищує конкурентоспроможність туристичних destinations та сприяє сталому розвитку індустрії гостинності.

Показано, що розвиток лікувально-оздоровчого туризму визначається сукупністю природних, економічних, демографічних, політичних та технологічних чинників. Вирішальне значення має наявність комфортних санаторно-курортних закладів – санаторіїв, пансіонатів з лікуванням,

бальнеогрязелікарень, курортних поліклінік зі спеціалізованими лікувальними кабінетами, басейнів, спортивних споруджень, залів лікувальної фізкультури, дієтичних їдалень. Певне значення має кваліфікація медичного персоналу – лікарів різних спеціальностей, фізіотерапевтів, дієтологів, масажистів на інших.

3. Розкрито, що сучасні світові тенденції розвитку готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму обумовлені глобальними соціально-економічними змінами, розвитком медичних технологій, інтеграцією медицини та туризму, а також персоналізацію та екологізацію туристичних послуг. Лікувально-оздоровчий туризм сприяє впровадженню здорового способу життя, що поєднує фізичне та ментальне відновлення. Розвиток медичних технологій змінив підходи до організації та надання лікувально-оздоровчих послуг. Впровадження інновацій та сталого розвитку дозволяє розширити можливості цієї галузі, зробивши її ще більш привабливою для споживачів.

4. Висвітлено, що Одеська область є одним із найважливіших регіонів готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму в Україні завдяки своєму унікальному географічному розташуванню, сприятливому клімату, наявності багатих природних, антропогенних і соціально-економічних ресурсів. Ключову роль у розвитку готельно-ресторанної справи і лікувально-оздоровчого туризму в Одеській області відіграє Чорноморське узбережжя, що є важливим природним ресурсом для оздоровлення завдяки хімічному складу води, яка містить унікальний склад мінералів та мікроелементів, а також наявність лікувальних грязей, рапи і мінеральні води.

5. Досліджено поточний стан готельно-ресторанного господарства і лікувально-оздоровчого туризму в Одеській області, їх інфраструктуру та рівень розвитку. Завдяки сприятливим кліматичним умовам та унікальним природним ресурсам активно розвиваються різні напрями лікувально-оздоровчого туризму: кліматотерапія, таласотерапія, апаратна фізіотерапія, бальнеологічні, бальнеокліматичні та грязьові процедури, аеротерапія, геліотерапія тощо.

6. Готельно-ресторанне господарство і санаторно-курортний комплекс мають кваліфікований і мотивований персонал завдяки тому, що систематично проводиться підвищення кваліфікації працівників, перевіряється їх професійно-кваліфікаційний рівень, ділові якості та конкретні результати роботи. Це забезпечує належний рівень якості обслуговування.

7. У той же час було виявлено, що значна частина ресурсів не використовується повною мірою через інфраструктурні, організаційні та фінансові недоліки. Сфера готельно-ресторанної та лікувально-оздоровчої діяльності протягом тривалого періоду стикається з низкою проблем, які були посилені з початком воєнних дій на території України, і у теперішній період перебуває у складному становищі. Основними проблемами є зношеність матеріально-технічної бази; військові дії на території України; зменшення туристичних потоків через ситуацію з безпекою. Нерівномірне сезонне завантаження, обмежені інвестиційні ресурси, екологічні виклики, а також потреба у підвищенні якості послуг, недостатня координація дій суб'єктів підприємницької діяльності та місцевої влади також ускладнюють ситуацію. Внаслідок цих та інших причин загальна кількість санаторно-курортних закладів суттєво зменшилась.

Незважаючи на ці об'єктивні труднощі, керівництво і персонал готельно-ресторанної справи і санаторно-курортного комплексу Одеської області докладають багато зусиль для підтримки працездатності та подальшого розвитку.

8. Розроблено і обґрунтовано рекомендації щодо вдосконалення взаємодії готельно-ресторанної та лікувально-оздоровчої діяльності по таким основним напрямкам:

- розширення мережі готельно-ресторанних закладів і санаторно-курортного комплексу шляхом модернізації існуючих і створення нових;
- впровадження інноваційних методів лікування, використання телеметричних медичних технологій;
- активізація державно-приватного партнерства на довгостроковій основі;

- стимулювання внутрішнього туризму, створення нових туристичних маршрутів та об'єктів інфраструктури;
- активізація просування туристичних маршрутів шляхом удосконалення маркетингової діяльності – моніторингу ринку готельно-ресторанних і санаторно-курортних послуг, реклами, участі у туристичних виставках, ярмарках, громадських заходах;
- поширення використання інформаційних технологій, створення он-лайн платформ для бронювання номерів і послуг, впровадження віртуальних турів та мобільних додатків;
- впровадження принципів сталого розвитку туризму.

Для України, з її значним природно-рекреаційним потенціалом, розвиток готельно-ресторанної справи у поєднанні з лікувально-оздоровчим туризмом є перспективним напрямом економічного зростання, підвищення якості життя населення та інтеграції у світовий туристичний простір. Сподіваємось, що запропоновані рекомендації будуть сприйняті фахівцями і сприятиме подоланню існуючих труднощів та подальшому розвитку в Одеській області готельно-ресторанної справи у поєднанні з лікувально-оздоровчим туризмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архіпов В. В. Організація готельного господарства : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 280 с.
2. Мальська М. П., Пандяк І. Г. **Готельний бізнес: теорія та практика** : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 472 с.
3. П'ятницька Г. Т. **Ресторанне господарство: організація та управління** : підручник. Київ : КНТЕУ, 2020. 430 с.
4. Любіцева О. О. **Туризмознавство: вступ до фаху** : підручник. Київ : Кондор, 2018. 336 с.
5. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. 395 с.
6. Лебедєв І. В. Менеджмент в туризмі та готельно-ресторанній справі. Підручник для здобувачів вищої освіти освітнього рівня бакалавр усіх форм навчання зі спеціальностей J2 «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг» і J3 «Туризм та рекреація». Київ: видавництво "Каравела", 2025. 174 с. ISBN 978-960-801-945-4
https://caravela.com.ua/index.php?route=product/product&path=75&product_id=988
7. Гаврилюк О.В. Управління санаторно-курортним комплексом області. Київ: Наукова думка, 2019. 192 с.
8. Кравців В.С. Сталий розвиток рекреаційних територій. Львів: ІРД НАН України, 2018. 156 с.
9. Влащенко Н. М. Розвиток санаторно-курортного комплексу області: соціально-економічний аспект : монографія. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 151 с.
10. Гуменюк В. В. Державне регулювання курортно-рекреаційної сфери : монографія. Київ : КНТЕУ, 2016. 372 с.
11. Кремень Р. В., Каражия Е. М. Проблеми розвитку санаторно-курортного та оздоровчого туризму в Одеській області. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015. № 5. С. 78–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2015_5_9. (дата звернення: 24.02.2026).

12. Розмарина А. Л., С. М. Колонтай. Аналіз розвитку рекреації та туризму в Одеському регіоні. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 1. С. 170-173. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2018_1_36 (дата звернення: 26.02.2026).
13. Антонюк В. П. Рекреаційно-туристична сфера України як чинник людського розвитку. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. Мелітополь : Люкс, 2015. № 1(29). С. 146-152.
14. Каленюк І. С., Котенко Т. М. Соціальні аспекти розвитку рекреації та туризму в Україні. *Демографія та соціальна економіка*, 2016, 2(27), С. 89-101.
15. UNWTO. Всесвітня туристична організація. URL: <https://www.unwto.org> (дата звернення: 26.02.2026).
16. Державна служба статистики України. Населення та міграція. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 24.02.2026).
17. Закон України «Про туризм» №324/95-ВР від 15.09.1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> (дата звернення: 24.02.2026).
18. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII від 02.03.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 3.03.2026).
19. Global Wellness Institute: 2026 Initiative Trends Report. URL: <https://globalwellnessinstitute.org> (дата звернення: 4.03.2026).
20. Odesa Online. Новини Одеси. URL: <https://odessa.online/>
21. Poidata. URL: <https://www.poidata.io/>
22. Головне управління статистики в Одеській області. Статистична інформація. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади. URL : <http://od.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 5.03.2026).
23. Академія NTO.UA. URL: <https://academy.nto.ua/> (дата звернення: 25.02.2026).
24. Паспорт Одеської області за 2025 рік. Туризм. URL: https://oda.od.gov.ua/strapi/uploads/Pasport_Odeskoyi_oblasti_za_2025_rik_2e23b72d0e.pdf (дата звернення: 7.03.2026).

25. Bleisure travel statistics. URL: <https://www.travelperk.com/blog/bleisure-travel-statistics/>
26. Міжнародна організація з міграції. Представництво в Україні. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini> (дата звернення: 9.03.2026).
27. Концепція розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013–2018 роки. (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2013 р. № 739-р. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=a9487df9-eea5-4498-8852-ddf6bd1209e5> (дата звернення: 10.03.2026).
28. Фонд державного майна України: Фонд держмайна розпочинає трансформацію санаторію «Куяльник». URL: <https://www.spfu.gov.ua/ua/news/13459.html> (дата звернення: 11.03.2026).
29. EU4Business. Ukraine. URL: <https://eu4business.org.ua> (дата звернення: 12.03.2026).
30. ПРООН в Україні. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine> (дата звернення: 13.03.2026).
31. Агентство США з міжнародного розвитку в Україні. URL: <https://op.edu.ua/en/international/programs/usaaid> (дата звернення: 14.03.2026).
32. Благодійний фонд «Повернись живим». URL: <https://savelife.in.ua> (дата звернення: 15.03.2026).
33. Одеська обласна клінічна лікарня. URL: <https://oocl.org.ua/> (дата звернення: 16.03.2026).
34. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 17.03.2026).
35. Академія гостеприимства: Журнал для власників ресторанного и гостиничного бізнесу. URL: <http://hotel-rest.com.ua/> (дата звернення: 18.03.2026).
36. Академія NTO.UA. URL: academy.nto.ua (дата звернення: 19.03.2026).
37. Вайсфельд Д.Н., Вартанов А.А., Гальперина А.И., Жидовленко Л.Т., Курорты Одессы. Одесса, «Маяк», 1974. 111 с.

38. Верес К. О., Л. Ю. Савицька. Стан та перспективи розвитку рекреаційного туризму в Одеській області. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 51-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_11_15 (дата звернення: 10.03.2026).
39. Влащенко Н. М. Забезпечення розвитку соціального туризму в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 155-161.
40. Влащенко Н. М. Розвиток санаторно-курортного комплексу регіону: соціально-економічний аспект : монографія. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 151 с.
41. Все о туризме: туристическая библиотека. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/liman.htm (дата звернення: 11.03.2026).
42. Горун В. Оцінка рекреаційно-ресурсного потенціалу території Одеської області. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2013. Вип. 43(1). С.
43. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Geograf_2013_43\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Geograf_2013_43(1)_6) (дата звернення: 12.03.2026).
44. Гуменюк В. В. Державне регулювання курортно-рекреаційної сфери : монографія. Київ : КНТЕУ, 2016. 372 с.
45. Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ). URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення: 13.03.2026).
46. Дехтяр В. Д. Основи спортивно-оздоровчого туризму. К: Науковий світ, 2002. 202 с.
47. ДСНС України. Про мінну небезпеку на узбережжі. URL: <https://dsns.gov.ua> (дата звернення: 14.03.2026).
48. Європейська комісія з туризму. Офіційний сайт. URL: www.etc-corporate.org. (дата звернення: 15.03.2026).
49. Ільїна М. В. Управління та соціальне партнерство у сфері туристично-рекреаційної діяльності. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2013. № 45. С. 48-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcpitp_2013_45_10 (дата звернення: 16.03.2026).
50. Іваненко І.М. Маркетинг в туризмі. Київ: Центр учбової літератури, 2021.

51. Каленюк І. С., Котенко Т. М. Соціальні аспекти розвитку рекреації та туризму в Україні. Демографія та соціальна економіка, 2016, 2(27). С. 89-101
52. Каленюк І. С., Котенко Т. М. Підходи до визначення соціальної результативності сфери рекреації та туризму. Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка». 2016. Вип. 1, т. 21. С. 113-118. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kalenyuk.htm (дата звернення: 17.03.2026).
53. Ukrainian Travel Market Research 2023. URL: <https://visitukraine.today> (дата звернення: 7.04.2026).
54. Кириленко В.І. Стратегія розвитку туристичного бізнесу в областях України. Львів: ЛНУ, 2020.
55. Концепція розвитку санаторно-курортної галузі : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 квіт. 2003 р. №231-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/231-2003> (дата звернення: 18.03.2026).
56. Куяльницький лиман: реалії та перспективи рекреаційного використання : монографія / [Буркинський Б.В. Бабов К.Д., Нікіпелова О.М. та ін.]; Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України, ДУ «УкрНДІ мед. реабілітації та курортології МОЗ України». Одеса, 2019. 267 с.
57. Мілінчук О. В. Сутнісні характеристики соціального туризму в умовах сталого розвитку. Чернігівський науковий часопис. Серія 1 : Економіка і управління. 2018. Вип. 1. С. 26-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chnch_ekon_2018_1_6 (дата звернення: 19.03.2026).
58. Нездоймінов С. Г., Андрєєва Н. М. Державне – приватне партнерство у сфері рекреації та туризму в контексті соціальної відповідальності. *Соціальна відповідальність влади, бізнесу, громадян: монографія: у 2-х т. / за заг. ред. Г. Г. Півняка; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. Д.: НГУ, 2014. Т. 2. С. 231–237. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3139> (дата звернення: 20.03.2026).*
59. Про відпочинок у Одесі. URL: <https://visit.odessa.ua> (дата звернення: 21.03.2026).

60. Одрехівський М. В. Маркетингово-орієнтоване управління рекреаційними інноваційними підприємствами: монографія. Дрогобич: РВ ДДПУ, 2009. 488 с.
61. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Савчук А. Ю. Сталий розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України. Монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 209 с.
62. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2025 рік. URL: https://oda.od.gov.ua/strapi/uploads/proyekt_pser_na_2025_rik_bd7487421b.pdf (дата звернення: 24.03.2026).
63. Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України № 805 від 11.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-п#Text> (дата звернення: 24.02.2026). (дата звернення: 25.03.2026).
64. Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства: навчальний посібник / Н.О. Алешугіна, О.В. Барановська, М.О. Барановський, О.О. Зеленська, І.В. Смаль, І.М. Філоненко. Чернігів, 2015. Вид-во ЧНТУ. 492 с.
65. Українська асоціація медичного туризму. URL: <https://uamt.com.ua> (дата звернення: 30.03.2026).
66. Центр економічного відновлення. URL: <https://www.recovery.org.ua> (дата звернення: 31.03.2026).
67. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія. К.: Центр навчальної літератури, 2010. 312 с.
68. Черчик Л. М., Коленда Н. В. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка: [монографія]. Луцьк: ЛНТУ, 2008. 224 с.
69. Чичкалюк Т. О., Р. В. Волчецький. Соціально-економічні передумови розвитку Причорноморського туристично-рекреаційного регіону України. [Причорноморські економічні студії](#). 2018. Вип. 25. С. 149-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_25_33 (дата звернення: 2.04.2026).

70. Ярьоменко С.Г., Мартинова Н.С., Козловський Р.С. Тенденції розвитку санаторно-курортного господарства Одеської області. *Причорноморські економічні студії*, 2020. Випуск 55-2. С. 18-23.
71. IOM Ukraine – Veteran Support Program. Програма психологічної реабілітації ветеранів в Одеській області (2024). URL: <https://iom.org.ua> (дата звернення: 3.04.2026).
72. Shevchenko, H., Petrushenko, M., Burkynskyi, B., Khumarova, N., & Opanasiuk, Y. (2020). Management of wellness and recreation in urban agglomerations. *Problems and Perspectives in Management*, 18(1), 231-241. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18\(1\).2020.20](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.18(1).2020.20) (дата звернення: 4.04.2026).